

Шышъхъэиум и 8-р — физкультурным и Маф

**Спортсменхэу, физическэ культурэм
иофышлэхэу, иветеранхэу, зипсауныгъэ зыгъэ-
пытэхэу лъытэныгъэ зыфэтшыхэрэр!
Мэфэк! шлагъом — физкультурным и
Мафэ фэш! тышфугэуш!о!**

Цыфхэм ящылэныгъэк! физическэ культурэмрэ спортхэмрэ мэхъанэу ялэм уасэ фэшлыгуай. Физкультурэмрэ спортхэмрэ ренэу апылхэм япсауныгъи нахь зэрэпытэрэм, ягъаши нахь кыхьэ зэрэхурэм, ахэр социальнэ-экономикэ хэхьоныгъэм зэрэфэлорышлэхэрэм щэч хэлъэп.

Цыфхэр жьугъэу зыхэлэжьэрэ физкультурэ-спорт движением изегъэушъомбгун, ищылэгъэ инфраструктурэм игъэпсын, мылкъуки, техникэки нахьышлюу ар зэтэгъэсхьэгъэным республикэм мэхъанэшхо щыраты. А пстэури зыфэлажьэрэр цыфхэр нахьыбэу физическэ культурэмрэ спортхэмрэ Адыгеим щапщэгъэнхэр, апкышъол псыхъагъэу ныбжьык!эхэр къэтэджынхэр ары.

Физкультурэмрэ спортхэмрэ апысгъэхэм тапэки зэрахэхъоштым, тиреспублики, хэгъэгуми ящытхэу зэнэкъокъушхохэм щазыгъэллошт спортсменхэм япчъагъэ илээс къэси нахьыбэ зэрэхуштым тицыхъэ тель.

Ныбджэгъу лъап!эхэр, псауныгъэ пытэ шъуилэнэу, Адыгейми, ти Хэгъэгущоу Урысыеми апае спорт теклоныгъак!эхэр шъушынэу шъуфэтэл!о!

**Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу
ТХЪАКИУЩЫНЭ Аслъан**

**Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет —
Хасэм и Тхъаматэу
Владимир НАРОЖНЫЙ**

Шышъхъэиум и 9-р — псэолъэшым и Маф

**Адыгэ Республикэм псэолъэшынмк!э
иофышлэхэу ыки иветеранхэу лъытэныгъэ
зыфэтшыхэрэр!**

**Шъуисэнэхъат епхыгъэ мэфэк!ым —
псэолъэшым и Мафэ фэш! тышфугэуш!о!**

Псэолъэш! сэнэхъатыр обществэм анахь ищылэгъэхэм сыдигъуи ащыш. Псэолъэшын отраслэм иофхэр зэрэзэпыфэхэрэм бэк!э ялытыгъ социальнэ-экономикэ хэхьоныгъэу ашыштыр зыфэдэр, экономикэ иофш!эн лъэпк!э зэфэшхъафхэм: производственнэ иофш!эным, коммунальнэ, гъогу-транспорт хызмэтым ыки нэмык!хэм зызэраушъомбгущыр.

Тиреспубликэ икъэралыгъо хабзэ икыулыкхуэм Адыгеим ипсэолъэшыл!эхэм язегъэушъомбгун непэ лъэшэу ана!э тырагъэты. Псэолъэш!хэм л!пэл!сэныгъэ ин зэрахэлъым, опытышхо зэр!лэм, гуетыныгъэ фырыл!эу ялоф сыдигъуи зэрагъэцак!эрэм яш!уагъэк!э тиреспубликэ унак!эхэр щат!упщы, Адыгеим ипс!уп!эхэм ятепл!э нахьыш!у мэх!у зэпыт.

Республикэм псэолъэшынмк!э иотраслэ тапэки псын!к!эу хэхьоныгъэ зэр!ш!ыштым, Адыгеимрэ ащ исхэмрэ нахь фэшлыгъэ хъунхэм илахь тапэки зэрахыл!хъащтым тицыхъэ тель.

Ныбджэгъу лъап!эхэр, псауныгъэ пытэ шъуилэнэу, Адыгэ Республикэмрэ ти Хэгъэгущоу Урысые Федерациемрэ апае гъэхъэгъак!эхэр шъушынэу шъуфэтэл!о!

**Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу
ТХЪАКИУЩЫНЭ Аслъан**

**Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет —
Хасэм и Тхъаматэу
Владимир НАРОЖНЫЙ**

Лэжыгъэ бэгъуагъэ луахыжыгъ

**Адыгеим имэкъумэщ хызмэт
щылажьэхэрэм тыгъуасэ, шышъхъэиум и
7-м, лэжыгъэм и Мафэ хагъэунэфыкыгъ.**

Ащ фэгъэхыгъэ мэфэк! зэхыхъэу АР-м и Къэралыгъо филармоние щык!уагъэм хэлэжыагъэх Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу Тхъак!ушынэ Аслъан, УФ-м мэкъу-мэщымк!э иминистрэ иапэрэ гуадзэу Евгений Громыкэр, республикэм и Премьер-министрэу Къумпыл Мурат, АР-м и Правительствэ хэтхэр, Адыгеим и Парламент идепутатхэр, муниципальнэ гъэпсык!э зилэ къэлэ ыки район администрациехэм, пс!уп!эхэм япащэхэр, лэжыгъэм илу-

хыжынын чанэу хэлэжыагъэхэр, иофш!эным иветеранхэр, нэмык!хэри.

Мэфэк! иофхъабзэр рамыгъажьэзэ, мэкъумэщ хызмэтш!ап!эхэм, гъомыл!пхъэш! предприятияехэм къагъэк!ыхэрэм ыки къыдагъэк!ыхэрэм якъэгъэлъэгъонэу филармонием иапэрэ къат щык!уагъэм хэлэжыагъэхэм Тхъак!ушынэ Аслъанрэ Евгений Громыкэмрэ як!оп!агъэх, цыфхэм гушыл!эгъу афэхъугъэх. Муниципальнэ образованиехэм иофхъабзэм къыраш!эл!эгъэ адыгэ къуаер,

хыалыгъур, хэтэрык!хэр, пхъэшхъэ-мышъхъэхэр, нэмык! продукцияер ш!пхъэш!ухэм зэрадиштэхэрэр къыхагъэщыгъ.

Зэхыхъэм къыш!ыгуш!ы-

л!зэ, Тхъак!ушынэ Аслъан пст!уми апэ мэкъумэщ хызмэтым щылажьэхэрэм къафэгущ!уагъ. Ахэр къыныгъуабэхэм ахэт!гъэх нахь мыш!эми, лэжыгъэ бэгъуагъэ къахъыжынын зэралъэк!ыгъэм фэш! зэр!фэразэр къар!уагъ, тапэки ащ фэдэ гъэхъэгъэш!ухэр аш!ыхэзэ ыпэк!э лъык!отэнхэу къафэлъ!уагъ.

— Адыгеир сыдигъуи мэкъумэщ шъопыр!эу щыт. Ч!ыгум д!лэжыгъэнымк!э, лэжыгъэр къэгъэк!ыгъэнымк!э ш!ныш!оу т!лагъэхэм къазэр!фэдгъэз!жыгъэр, республикэм иаграрнэ комплекс мы аужыр!э илээсхэм гъэхъэгъэш!ухэр зэр!ш!ыгъэхэр непэ сигуап!эу къых!с!эгъэщы. Къых!эк!ыгъ уахътэ тич!ыгухэр н!к!х!эу, уцыжыр къарык!эу, ар д!гъэз!жыгъэным тынал!э тедгъэтыгъ, илээс з!к!л!пык!оухэм лъэг!п!э инхэм та-н!сыныр тфыз!ш!ок!ыгъ, — къы!уагъ Тхъак!ушынэ

Зэхыхъэм ыпэк!э...

**Мэфэк! зэхыхъэр рамыгъажьэзэ Адыгеим
и Лышъхъэу Урысыем мэкъу-мэщымк!э
иминистрэ иапэрэ гуадзэ л!к!агъ.**

Адыгеим и Лышъхъэу Тхъак!ушынэ Аслъан икабинет Урысые Федерацием мэкъу-мэщымк!э иминистр!э иапэрэ гуадзэу Евгений Громыкэм щы!у!агъ. Адыгэ Республикэм и Премьер-министр!эу Къумпыл Муратрэ Адыгэ Республикэм мэкъу-мэщымк!э иминистр!эу Юрий Петровымрэ а з!л!к!эм хэлэжыагъэх.

Урысыем мэкъу-мэщымк!э иминистр!э иапэрэ гуа-

дзэ мэкъу-мэщым къэралыгъо л!пыл!эгъу егъэгъотыгъэнымк!э программ!эу щыл!эхэм къат!егущ!агъ. Непэ анахъ!у ана!э зытырагъэтыш!хэр щ!м икъэхъыжынын, ф!эбап!эхэм хэтэрык!хэр къащыгъэк!ыгъэнхэр, логистик!эм агропромышленн!э комплексым зыщ!эгъ!ушъомбгъу-гъэныр арых. Евгений Громыкэм зэр!х!гъ!унаф!ык!ыгъэмк!э, 2016-р!э илээсым къэралыгъо программ!эх!у

агропромышленн!э комплексым шагъ!эц!эк!!ш!х!эм апае мыл!къум къыс!агъ!эк!!ш!т!п — а гух!л!х!эм аф!ш! сом!э миллиард 237-р!э къат!упщыгъах.

Урысые Федерацием мэкъу-мэщымк!э иминистр!э иапэрэ гуадзэ Адыгеим и Лышъхъэу зэр!рил!уагъэмк!э, аграрн!э шъопыр!эу щыт тиреспублик!э ахъ!э л!пыл!эгъуш!у къы!у!эк!!ш!т. Адыгэ Республик!эм и Лышъхъэу зэр!х!гъ!унаф!ык!ыгъэмк!э, тиреспублик!э федеральн!э мыл!кур сыдигъуи ш!уагъ!э х!л!эу шагъ!эф!д!э, къэралыгъо программ!эх!эм мыл!ку къаф!ых!эгъ!эк!ыгъэным-

Аслъан. — Мы илээсым лэжыгъэ тонн миллионнык!о къэтхъыжыгъ, гектар п!пч! гурытымк!э центнер 52-р!э къытхыгъ.

(Ик!л!ух я 2-р!э н. ит).

к!э еж! ипшъэр!л!х!эри ик!оу егъ!эц!ак!!эх.

Шъугу къэт!эгъ!эк!ыжы: 2012 — 2014-р!э илээсх!эм агропромышленн!э комплексым къэралыгъо л!пыл!эгъу егъ!эгъотыгъэным тегъ!эпсыхъагъ!эу Адыгеим сом!э миллиарди 2,16-р!э къыф!ыхагъ!эк!ыгъагъ. Ащ щы!ш!эу сом!э миллион 460-р!э республик!эм ибюджет къыхахыгъагъ. 2015-р!э илээсым иапэр!э м!з!хкъэралыгъо программ!э гъ!эн!фагъ!эм дишт!эу сом!э миллион 389,2-р!э къыхагъ!эк!ыгъах.

**Адыгэ Республикэм
и Лышъхъэу ипресс-
кыулык!у**

Лэжыгыгэ бэгъуагыгэ луахыжыгыгэ

(Икълух).

Блэкыгыгэ илэсым егъ-пшагэмэ, мыгэ лэжыгыгэр тонн мин 90-кэ, е процент 22-кэ, нахыб. Республикэм ихызмэтшлалэхэм ащышхэм зы чыгу гектарым центнер 77-рэ фэдиз кырахыжыгэу кы-хэкыгэ, ар гэхьэгэшлэу. Джащ фэдэу пынджым, нэмык културэу бэшагэу тымыпхыжы-щтыгэхэм ялэжыын кыфэд-гээзжыгыгэ, илэс кэс ахэм аубытыр гектар пчъагэм хэтэгъахь. Агропромышленнэ комплексым тапэкли хэьоныгэхэр ышынхэм тишыпкыгэу тыпыллышт, амалэу тилэмкэ мыщ шылажэхэрэм тишылагэ ядгэклышт. Мэкъумэщ хызмэтыр ары непэ Адыгеим иэкономикэ исектор шхьалэу цытыр. Ащ лэпылэгъу тыфэхьуным, кьоджэ псэуплэхэм хэьоныгэхэр ашынхэм 2014-рэ илэсым сомэ миллион 800-м еху апэлудгэхьагэ. Мы аужы-рэ илэсищыр пштэмэ, федеральнэ ыкли республикэ бюджетхэм кьахэхыгэ сомэ миллиарди 2-м еху дгэфедатгэ. Ныбджэгъу лъаплэхэр, мы мэфэкли шлагомкэ джыри зэ

шышхуфэгушлэу, шыуигэхьагэхэм кьащымыклэнэу, шыуигухэ-ллышлэхэр кыжыгудэхунхэу шыуфэсэлэу.

АР-м и Лышхьэ ыцлэкэ агъэнэфэгэ шлухьафтынхэр зыфагэшьошагэхэу, мыгэ пэрытныгэ зыубытыгэхэм, джащ фэдэу тын лъаплэхэр зытефэхэрэм Тхьаклушынэ Аслъан гушылэ дэхабэ апигьохыгэ, ялофшлагэкэ кьалэжыгыгэхэр аритыжыгыгэх. Республикэм и Лышхьэ унашьюу ышыгыгэм диштэу щытхууцлэу «Адыгеим мэкъумэщ производствэмкэ изаслуженнэ лфышл» зыфилорэр афагэшьошагэ зэлухыгэ лахэхэлэ обществэу «Дондуковскэ элеваторым» игенеральнэ пацэ чыгулэжыныным илофыгьохэмкэ игуадзэу Болэкэ Мурат, унэе предпринимательхэу Тхьапшьюкэ Нурдинрэ Вассилий Громаковимрэ, федеральнэ кьэралыгьо бюджет учреждениеу «Урысые мэкъумэщ гупчэм» Адыгеимкэ икьутамэ ипацэу Раиса Журба. Лэжыгыгэм илухыжынкэ апэрэ шьюлырымкэ кьэгэлпэгьон анахь дэгъухэр зилэ Красногвардейскэ районым, ятлонэрэ шьюлырым-

кэ Теуцожь районым сомэ мини 100 зырызрэ Дипломхэмрэ афагэшьошагэхэ.

Джащ фэдэу лэжыгыгэм илухыжыын чанэу хэлэжыгэ комбайнерхэм АР-м и Лышхьэ и Дипломрэ сомэ мини 100 зырызрэ аратыгэхэ.

Нэужым гушылэр зыштэгэ Евгений Громыкэм республикэм игуапэу кызырэклуагэр, мыр иунэ фэдэу зэриллыгэрэр кылуагэ. Адыгеимрэ илэс пчъагэхэм кьаклоцл лф зыщышлэгэ Краснодар краимрэ сыдигуи зэпхыныгэ пытэ ялэу, зыкыныгэ азыфагу илэу зэрэздэлажэхэрэр кыкыгыгэхтхыгэ. Лэжыгыгэм илухыжыын хэлэжыгэ пстэуми рэзэныгэ гушылэхэр апигьохыгэхэ.

— Илэси 10 горэкэ узэкэ-

лэу тилэмкэ тишылагэ шьод-гэклышт.

УФ-м мэкъу-мэщымкэ иминистрэу Александр Ткачевым ишлүфэс тхыгэу республикэм ичыгулэжыхэм афаклорэм Е. Громыкэр кьеджагэ. Кьэралыгьом иагропромышленнэ комплекс хэьоныгэхэр ышынхэм зилахышхо хэлэ АР-м и Лышхьэу Тхьаклушынэ Аслъан дышэ медаль ыпэкэ кыфагэшьошагэ. Министрэм иунашьюкэ джы дышэ сыхьат шлухьафтынэу кыфашыгэ. Джащ фэдэу республикэм имэкъумэщышлэхэм ащышхэм федеральнэ министрэм ирзэныгэ тхылхэр кьалэжыгыгэх ыкли ахэр зэхахьэм шаратыжыгыгэхэ.

АР-м мэкъу-мэщымкэ и Министрствэ ищытху тхылхэр зытефэхэрэм аритыжыгыгэ министрэу Юрий Петровым. Кьыхагэщыгэхэм ащышых лэжыгыгэм илухыжыын зэрифэшъуашэу кьэзыгэлпэгьогэ ыкли кьэзытхыгэ журналистхэр. Ахэм ахэтых республикэ гээзетхэу «Адыгэ макъэмрэ» «Советскэ Адыгеимрэ» журналистхэу Платыкэ Анетэрэ Владимир Киселевымрэ.

Адыгеим иорэдылохэм ыкли итворческэ купхэм кьатыгэ концертным мэфэкли зэхахьэр кыгэзбаигэ, кыгэздэхагэ, кызырэгъуогьогэхэри ягуапэу ащ еплыгыгэхэ.

ТХЬАРКЬОХЬО Адам.

Сурэтхэр А. Гусевым тырихыгэхэ.

Языгэпсэфыгьо уахьтэ гэшлэгьонэу агьакло

Муниципальнэ гъэпсыкэ зилэ «Кьалэу Мыекъуапэ» иадминистрации кьалэцыкълухэм языгэпсэфыгьо уахьтэ гэшлэгьонэу, шылагэ хэлэу зэрагэклоштым фэгэхьыгэ лфыгьоу зэшлуиыхэр маклэп.

Кьалэ администрацием ныбжыкэ лфхэмкэ иотдел тызэрщыцагэхэгьозагэмкэ, лфхьабзэхэм ялытыгэу, кьалэцыкълу ахэм ахэлажэхэрэм аныбжэ этефыгэ. Илэси 6 зыныбжхэм кьащегэжыгэхэу 14-м нэс апэрэ купым хэхьэ, ахэм анахыжхэр ятлонэрэ купым хэтых.

Хэгэгэу зэошхом Теклоныгэр кызышыдагыгэр илэс 70-рэ зэрэхурэм фэгэхьыгэу республикэм икьэлэ шхьалэ лфхьабзэу «Подвигу дедов — наша память» зыфилорэр щызэхашагэ. Ар жьоныгуаклэм и 19-м кыщегэжыгэхэу и 21-м нэс клуагэ. Тикьэралыгьо шхьафит зышыжыгыгэхэм лыхыжыныгэу зэрахьагэр хэти шыгупшэ зэрэмыхуштыр, Хэгэгэу зэошхом хэклодагэхэм яшлэжэ дгэлэпэпэн зэрэфаер ныбжыкэлэхэм зэхягэшыкылыгэныр, нахыжыхэм шхьэкклэ фэныгэ афашыным фэщэгэн-

жыагэу шышхьэлым и 5-м нэс ащ фэдэ лфхьабзэхэр зэхащэгэхэ.

Кьалэеджаклохэу гъэмэфэ зыгэпсэфыгьом унэм исхэм апайи лфхьабзэу гэшлэгьонхэр Мыекъуапэ щэклох. Зэхэщаклохэм лэпылэгъу афэхьунэу шлогьоныгэ зилэ ныбжыкэлэхэр администрацием кьеуалэх, ахэм вожатэхэу гъэмафэм лф ашлэ. Кьалэм дэт щагу 12-мэ кьалэцыкълухэм апае площадкэхэр ашыгыгэх. Ахэм илэси 6-м кыщегэжыгэхэу 14-м нэс зыныбжхэр арагэблагэхэ. Гъэмэфэ зыгэпсэфыгьор шылагэ кытэу регэклокыгыгэныр зэхэщаклохэм пшэрылгэу зыфагэуцужы. Джэгуклэ, зэнэкьокьу зэфэшхьафхэмкэ сабийхэм яуахьтэ агьакло.

Кьалэцыкълухэм сурэтшыныр зэрякласэр кьыдилытэзэ, кьалэ администрацием ныбжыкэ лфхэмкэ иотдел зэнэкьокьу зэхэщэ. «Тыгэр ренэу кьытферэпс» зыфилорэ зэнэкьокьур щагу площадкэхэм азыфагу шырагэклоклы. Анахь дахэу сурэт асфальтым тезышы-хьагэхэр кьыхахы, шлухьафтын цыкълухэр аратых. Мыщ фэдэ лфхьабзэхэм сурэтшыныр зиклэсэ сабийхэр нэлуасэ ащызэфэхьух, ащызэрэшлэх.

ГьОНЭЖЫКЬО Сэтэнэй.

Президентыр кьафэгушлэшт

Хэгэгэу зэошхом иветеранхэу Урысыем Пенсиехэмкэ ифонд ылэныкьоклэ иклэу пенсие зэратыхэу тиреспубликэ щыпсэухэрэ нэбгырэ 28-у аныбжэ илэс 90-рэ зэрэхуыгэр шышхьэлым хэзыгэунэфыкыхэрэм юбилейкэ кьафэгушлэшт Урысые Федерацием и Президентэу Владимир Путинэр.

Президентыр юбилярхэм кьафэгушлоным лъапсэ фэхьурэр Пенсиехэмкэ фондым и Кьутамэу Адыгэ Республикэм щылэм илофышлэхэм Урысые Федерацием и Президент и Администрации мазэ кьэс лъагэлэсырэ кьэбархэр ары.

Пенсиехэмкэ фондым и Кьутамэу Адыгэ Республикэм щылэр тинахыжэ лэуж иллыклохэу, щылэныгэм лушы ехулагэхэу зиубилей хэзыгэунэфыкыхэрэм ыгу кьыделэу афэгушлэ, псауныгэ пытэ ялэнэу, щылэклэ амалышлэ ялэу джыри бэрэ кьытхэтынхэу афэлэало.

Пенсиехэмкэ фондым и Кьутамэу Адыгэ Республикэм щылэм ипресс-кьулыкьу

Яшлэныгэхэм ахагэхьошт

Общественнэ движениеу «Народнэ фронтым» зэхыцэгэ дунэе ныбжыкэ слетэу «Таврида» зыфилорэр Республикэу Кьырым мы илэсым щызэхашэшт. Урысыем ишюлырхэм кьарыкыгыгэ журналист ныбжыкэлэхэр зыхэлэжы-щтхэ лфхьабзэр шышхьэлым и 27-м кыщегэжыагэу лоныгьом и 2-м нэс клошт.

Форумым хэлэжыэштхэр зэлашлэрэ журналистхэм алуклэ-щтых, гушылэгъу афэхьуштых, ялофшлэнкэ кьашхьэпэжышт шлэныгэхэр щызэрагэгьоты-щтых. Егъэджен сыхьатхэм ямызакьоу, зэнэкьокьухэр, концертхэр ыкли нэмык лфхьабзэу гэшлэгьонхэр форумым изэхэщаклохэм агъэнэфагэхэ. Журналист ныбжыкэлэхэм

апае кьэбаргэлу программэхэр, форсайт-сессиехэр ашы-щтых. Общественнэ движениеу «Народный фронт» зыфилорэм и Адыгэ шюлыр кьутамэ иклэу форумым нэбгыритлэ хэлэжыэшт. Ахэр кьэбаргэлу агентствэу «Адыгея сегодня» зыфилорэм илофышлэу, Адыгэ кьэралыгьо университетым истудентэу Дарья Варавэрэ республикэ гээзетэу «Адыгэ макъэм» щылэжэрэ Гьонэжыкьо Сэтэнэерэ.

ПЛАТЫКЬО Анет.

◆ НЕУЩ — ПСЭОЛЪЭШЫМ И МАФ

ИгъэхъагъэхэмкIэ республикэм щызэлъашIагъ

**Илъэс къэс шышхъэлым иятIонэрэ
тхъаумафэ псэолъэшым и Мафэ ти-
хэгъэгу шыхагъэунэфыкIы. 1956-рэ
ильэсым кыщыублагъэу а мэфэкIыр
щылэ хьугъэ.**

Къэуагъэмэ хьушт Урысы-
ем имызакоу, СССР-м хахъэ-
щтыгъэ республикэхэу къэра-
лыгъо шхъаф хъужыгъэхэм
псэолъэшым и Мафэ зэрагъэ-
гъэмэфэкIырэр. Мыгъэ ар шы-
шхъэлым и 9-м тефэ. А ма-
фэр къэмысызэ тыщIагъ псэо-
лъэшI фирмэу «МАРК-Сервис»
зыфилоу Цукъо Мурат зипа-
щэм. Адыгеим псэолъэшным-
кIэ ибэдзэршыплэ мы псэо-
лъэшI фирмэр пытэу иуцагъ,
псэолъэшхэхэу ыгъэпсыгъэхэм
ыкIи ышIыхэрэм яшIуагъэIэ
республикэм дэгъоу щызэлъа-
шIагъ. Техникэ ыкIи цыф кIо-
чIэ дэгъу зэрIлэм, псэолъэ-
шыным шагъэфедэрэ шыкIэ-
амалыкIэхэр испециалистхэм
ыкIи ипсэолъэшI кызырэкIохэм
дэгъоу аIэ кызырэрэгъэхъа-
гъэхэм яшIуагъэIэ, псэолъэ-
шыным ехьылIэгъэ заказхэм-
кIэ зэнэкъокъоу зыхэлажьэхэ-
рэм фирмэм текIоныгъэ къащы-
дихын елъэкIы, бюджет мыл-
кукIэ агъэпсышт псэуалъэхэм
яшIынкIэ цыхъэ къыфашIы.

Джащ тетэу къыдихыгъэ за-
казыр ыгъэцэкIэжьызэ, рес-
публикэ стадионыр гъэкIэжьы-
гъэным ехьылIэгъэ IофшIэныбэ
фирмэм зэшIуихыгъ. Псэолъэ-
шым и Мафэ ипэгъокIэу джы-
рэблагъэ Мурат тызылIкIэм
кызырриуагъэмкIэ, мы илъэ-
сым объектищ рагъэжьагъ.
Ахэм ащыщхэ республикэ ста-
дионым итемыр лъэныкъокIэ

щылэ трибунэр шыгъэныр, щэ-
рыоплэ тирэу ресторану «Мээ-
дахэ» екIолIэрэ лъэоим дэжь-
кIэ щырагъэжьагъэр, физ-
культурэ-псауныгъэ гъэпытэплэ
псэолъэ зэхэтэу къалэм дэ-
кIырэ гъогоу къутырэу Гавер-
довскэм екIуалIэрэм ыбгъукIэ
шагъэпсырэр, онкологие сымэ-
джэщым игъэкIэжьын епхыгъэ
IофшIэнэу рагъэжьагъэр. Ахэм
анэмыкIэу, Адыгэ къэралыгъо
университетым иобщежитиеу
агъэпсырэм IофшIэнхэр щы-
лгъагъэкуатэх. Мурат кызыр-
риуагъэмкIэ, щэрыоплэ тирым
игъэпсын республикэ бюдже-
тым кыхэкIырэ мылкъумкIэ

рагъэжьагъ, мы илъэсым сомэ
миллион 40 аIэ кырагъэхъан
фае. Мылъку зэхэлъхъэ шы-
кIэм тетэу ашIынэу щытышъ,
къэкIошт илъэсым мы псэуа-
лъэм пае федеральнэ гуп-
чэми мылъку къытIупщышт.
Адыгэ къэралыгъо универси-
тетым иобщежитие мы илъэ-
сым атышт, непэ ехъулIэу а
псэуалъэм ишIын епхыгъэ Iоф-
шIэнхэмкIэ ухъазырыныгъэу
яIэр процент 85 — 90-рэ фэ-
диз мэхъу, аухынкIэ бэп къэ-
нэжьыгъэр. Джащ фэдэу мы
ильэсым атынхэ фае физ-
культурэ-псауныгъэ гъэпытэ-
плэ псэолъэ зэхэтри, онколо-
гие сымэджэщым иобъекти.
Псэуалъэхэу ашIыхэрэм нэ-
шанэу яIэхэм ягугъу къышIызэ
тигушылIэгъу кызырриуагъэмкIэ,
гъэкIэжьын IофшIэнхэр зыра-
гъажьэхэм яIэгъэ проектым
республикэ стадионым темы-
рымкIэ щылэ итрибунэ хэты-
гъэп. Ау Адыгеим и Лышхъэ

а трибунэри хэгъэхъажыгъэн
фаеу игъо ыльэгъуи, проект
арагъэшIыгъ, ащ игъэкIэжьын
мы илъэсым фежьагъэх.

ХъызмэтшIаплэм ыгъэпсырэ
объектхэу зыцIэ къетIуагъэхэр
социальнэ мэхъанэ зилэ псэуа-
лъэхэу щытых.

— Лъэшэу тигуап, — еIо
Муратэ, — мы псэуалъэхэм
республикэм щыпсэухэрэм
япсауныгъэ гъэпытэгъэнымкIэ,
Адыгеим спортым хэхъоныгъэ
щегъэшIыгъэнымкIэ мэхъанэ-
шхо яIэу, яшIуагъэ къэкIонэу
зэрэщытыр.

Тэ тишIошIкIэ, а гушылэхэм
ахэгъэхъожыгъэн фае респу-
бликэм икъэлэ шхъалэ архи-
тектурэ теплъэу иIэр кызыр-
рагъэдахэрэри. Гушылэм пае,
Адыгэ къэралыгъо универси-
тетым иобщежитие итеплэ
нафэ къешIы зигугъу къэтшIырэ
фирмэм испециалистхэм ыкIи
ипсэолъэшI кызырэкIохэм
джырэ уахътэм тегъэпсыкIыгъэ

псэолъапхъэхэм ягъэфедэн
пылъ шыкIэ-амалыкIэхэр дэгъоу
аIэ кызырэрэгъэхъагъэхэр,
ядэгъугъэкIэ IэкIыб хэгъэгъу-
хэм ауж кымынэхэу сьд фэ-
дэ псэолъэшI IофшIэни агъэ-
цэкIэн зэралъэкIыштыр.

КызырэтшIошIырэмкIэ, хэ-
гъэунафыкIыгъэн фае зигугъу
къэтшIырэ псэолъэшI фирмэм
ипащэхэм социальнэ мэхъанэ
зилэ пшъэрылIышхо зэрагъэ-
цэкIэрэр. Ащ къыдгъэкIырэр
псэуалъэу ашIыхэрэм цыф-
хэмкIэ мэхъанэшхо зэралэ за-
къор арэп, социальнэ пакет
икъум тегъэпсыкIыгъэу нэгъы-
ри 150-мэ IофшIэн зэрара-
гъэгъотырэр, яунагъохэр зэра-
лыгъыштыр къарагъэлэжьын зэ-
ралъэкIырэр ары. Джы псэо-
лъэшIынымкIэ бэдзэршыплэм
зэнэкъокъушхоу илIыр кызы-
дэплъытэкIэ, ар Iоф кызыр-
рыклоу щытэп. Нэгъыри 150-
мэ илъэс псаум къэуцу ямыIэу
Iоф ябгъэшIэныр, зыпкъыты-
ныгъэ хэлъэу лэжьапкIэ алуб-
гъэкIэжьыныр, страховой тын-
хэр цыфхэм афэптынхэр, лэ-
жьапкIэ хэлъэу зигъэпсэфынэу
шыгъэныр, кызырэсымэджа-
гъэхэм телытэгъэ лэжьапкIэр
яптыныр пащэхэмкIэ псынклэ-
гъоу щытэп. Ащ тетэу IофшIэ-
ныр зэхэпщэным фэшI ренэу
заказхэр къэбгъотынхэ, ищы-
кIэгъэ амалхэр IофшIаплэм
цыфхэм щябгъэгъотынхэ фае.
ТхэмкIэ шыкур, непэ ехъулIэу
а пшъэрылIыр дэгъоу агъэцэ-
кIэн алъэкIы.

— ЗэкIэ сиIофшIэгъухэм,
республикэм ипсэолъэшIхэм ти-
сэнэхъат епхыгъэ мэфэкIым-
кIэ сыгу кызыделэу сафэгъушIо,
— кыIуагъ Мурат тизэдэгъу-
щылIэгъу икIэухым. — Псауныгъэ
пытэ яIэнэу, яунагъохэм хъяр
арылынэу, IофшIэныр яхъой
зэпытынэу, лэжьапкIэ дэгъу
яIэнэу, чэфыхэу, нэгъушIохэу
мэфэкIыр хагъэунафыкIынэу
пстэуми афэтэлэ!

Псэолъэшым и МафэкIэ
зэкIэ Адыгеим ипсэолъэшIхэм
тэри тафэгъушIо, тапэки гъэхъэ-
гъэшIухэр ашIынхэу, тиреспу-
бликэ нахъ агъэдэхэн алъэ-
кIынэу афэтэлэ!

СЭХЪУТЭ Нурбий.

Сурэтхэм арытхэр: физ-
культурэ-псауныгъэ гъэпытэ-
плэ псэолъэ зэхэтри; Адыгэ
къэралыгъо университетым
иобщежитие итеплэ; щэрыо-
плэ тирыр.

Сурэтхэр Iэшынэ Аспан
тырихыгъэх.

АДЫГЭ РЕСПУБЛИКЭМ И КЪЭРАЛЫГЪО ШУХЪАФТЫН КЪАФЭГЪЭШЪОШЭГЪЭНЫМ ХЭЛЭЖЬЭРЭ ИОФШАГЪЭХЭР

Адыгэхэм ятарихъ иушэтынклэ лъэгэплэшхомэ анэсыгъ

Шэныгъэлэжъ цлэрылоу Хьоткъо Самир итхыльэу «История Черкесии в средние века и новое время» зыфилоу дахэу гъэклэрэклагъэр 2002-рэ ильэсым Санкт-Петербург къызэрэщыдэклыгъэр адыгэхэм якультурнэ щылыныгъэкли, ягушхьэлэжыгъэкли мэхъанэшхо зилэ хьугъэ-шлэгъэшхоу щыт.

Шхьэ 50-м ехъу зыдэт тхыльыр зытхыгъэ Хьоткъо Самир Хьамидэ ыкъом Адыгэ къэралыгъо университетым тарихымклэ ифакультет къыуыгъ, тарихъ шэныгъэхэмклэ кандидат, гуманитар ушэтынхэмклэ Адыгэ республикэ институтэу Т. М. Клэрацэм ыцлэ зыхьырэм иведущэ научнэ лофыш, шэныгъэхэмклэ Дунэе Адыгэ Академием ичлен-корреспондент. Черкесием итарихъ фэгъэхыгъэ лофшлэгъабэ ащ ил.

Шэныгъэлэжыыр имонографии лофыгъуабэмэ щалъэлэсы, цыф лъэпкъхэм тарихъ гъогоу къаклугъэм, Черкесием итарихъ уащегъэгъуазэ. Ушэтаклохэм нахьбэрэмклэ аналэ зытырагъэ-тырэр чыплэхэм къащыхугъэ политическэ-социальнэ хьугъэ-шлэгъэхэр ары. Ау къэлогъэн фае я XIV — XVIII-рэ ллэ-шлэгъухэм Черкесием Темыр Кавказым мэхъанэу щырилагъэм изэгъэшлэн фэгъэхыгъэ научнэ лофшлэгъэхэр икьоу зэ-

рамытхыгъэхэр. Зигугъу къэтшыгъэ лофшлагъэм итхынклэ научнэ лъэныкъошхуитлэмэ — кавказоведениерэ востоковедениерэ — ямалхэр С. Хь. Хьоткъом къызфигъэфедагъэх. Гурыт ллэшлэгъухэм ялэхъан Къокыплэ Благъэмрэ Темыр Африкэмрэ ащыпсэугъэ адыгэхэм яхьыллэгъэ шхьэхэми зигугъу къэтшырэ тхылым чыплэшхо щаубыты.

Научнэ методологическэ лъэ-гаплэу зынэсыгъэмклэ тхыльэу «История Черкесии» зыфилоуэр Кавказым фэгъэхыгъэ тарихъ лофшлэгъэ анахъ дэгъухэм ахэ-плътэмэ хьушт. Адыгэхэм ятарихъ изэгъэшлэнклэ Марк Блок, Арнольд Тойнби, Фернан Бродель ятхыгъэхэм яшлогъэшхо къызэрэклагъэри хэгъэунэфыкыгъэн фае. С. Хь. Хьоткъом анахъэу ыналэ зытыригъэтырэр Черкесием итарихъ, историографии, ахэм афэгъэхыгъэ лофшлагъэхэм якъэгъотынклэ узыгъэгъозэрэ шэныгъэхэр ары. Монографияеу «История Черкесии» зыфилоуэрэм къешлэклыгъэ инэмыкы лофшлагъэхэми «адыгэхэм яхэгъэгъу»

тарихъ гъогоу къыклогъэм ауто-рым нэлуасэ уащыфешы. Тарихьым хэхьэгъэ лофшлагъэхэм афэсакъызэ, лъэныкъо пстэ-умкли ахэр ыушэтызэ, зэпищэхэзэ лэлэсэныгъэ ин хэлъэу итхыль шэныгъэлэжыым зэрэ-щигъэфедагъэр къыхэзгъэщы сшлоигъуагъ. С. Хь. Хьоткъом кавказоведением хигъэхьэгъэ лофшлэгъабэмэ адыгэхэм ятарихъэр этнографиямерэ япхыгъэ лофыгъо зауламэ нэмыкы лъэныкъоклэ ягупшысэжыгъэ-ным иамал къаты. Тарихьлэ-жыыр дунэе форум зауламэ ахэлэжыагъ. Гушылэм пае, 1997-рэ ильэсым ибэдзэогъу ICANAS (азиатскэ, темыр-африканскэ ушэтынхэмклэ Дунэе конгрессым) ия 35-рэ конгрессэу Будапешт щыклогъэм докладэу «Аланы в мамлюкском Египте. XIII — XV вв.» зыфилоуэрэм къыщишыгъ. 2004-рэ ильэсым ибэдзэогъу ICANAS ия 37-рэ

конгрессэу Москва щыклогъэм докладэу «Военное отходничество адыгов в средние века и новое время» зыфилоуэрэм къыщеджагъ.

С. Хь. Хьоткъор джыри тифакультет члэсызэ, историо-графияемклэ ыкли историк-ведениемклэ теоретическэ лофшлэгъэ пэрытхэм язэгъэшлэн ишыпкъэу пылыгъ. Ащ фэдэ хэбэшлэхэр непи лэклиб ышыгъэхэп. Гурыт ллэшлэгъухэм ялэхъан Черкесием гъогоу къыклогъэм ехьыллэгъэ спец-курсым ильэс зауламэ С. Хь. Хьоткъор къафеджагъ ыкли Черкесием итарихъ епхыгъэ лофыгъо зауламэ студентхэм аналэ тыраригъэдзагъ. Шэныгъэлэжыым илофшлэгъэ пстэу-ми ялэтегъэгъуо факультетым щыклогъэ, лэнэ хьураехэу, конференциехэу, мастер-классхэу тифакультет щыклохэрэм чанэу ахэлэжы.

Темыр-Къохьэплэ Кавказым итарихъ изэгъэшлэнклэ С. Хь. Хьоткъом лофышхо ышлагъэу, итхыльэу «История Черкесии» зыфилоуэрэм пае наукам ылэ-ныкъоклэ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо шуухафтын фэгъэшлэгъэныр къылэжыгъэу сэлъытэ.

Н. А. ПЭКИШХУ.

Адыгэ къэралыгъо универ-ситетым тарихьымклэ ифа-культет идекан, тарихъ шэныгъэхэмклэ доктор.

хэр къыгъотызэмышхьахы-жъэу мафэ къэс мэлэжъэ. Шэныгъэу ылэ къыригъэхьагъэ-хэмклэ гъээтетджэхэми, теле-видением еплыхэрэми адэг-ошэным сыдигъуи фэхьазыр: гъээтэу «Адыгэ макъэм» игуа-дзэу «Лики адыгского прошло-го» зыфилоуэр гъогогъуи 125-рэ къыдигъэкыгъ, телевидени-емклэ тематикэ къэтынхэми ар ахэлэжы.

Хьоткъо Самир илофшлагъэу «История Черкесии в средние века и новое время» зыфилоуэрэмклэ Темыр-Къохьэплэ Кавказым ис лъэпкъхэм ятарихъ изэгъэшлэн илахышхо зэрэхишыхьагъэм фэшл наукам ылэныкъоклэ ащ Адыгэ Рес-публикэм и Къэралыгъо шу-ухафтын фэгъэшлэгъэмэ хьу-нэу сэлъытэ.

Э. А. ШЭУДЖЭН.

Тарихъ шэныгъэхэмклэ док-тор, профессор, Урысые Федерацием наукэмклэ изаслуженнэ лофышлэшху.

Шэныгъэ куу зылэпсэ лофшлэгъэшху

Шэныгъэлэжъ лэлэсэу Хьоткъо Самир адыгэхэм ятарихъ фэгъэхыгъэ научнэ лофшлэгъабэ ил.

Ахэм ащыщэу сэ непэ сы-къызщыцу сшлоигъор илофшлагъэу «История Черкесии в средние века и новое время» зыфилоу 2002-рэ ильэсым Санкт-Петербург къыщыдэклыгъэр ары.

Мы лофшлэгъэшхомклэ С. Хь. Хьоткъом кавказоведением, тарихьлэжынымклэ урысые наукам илахышлу ахилхьа-гъэу сэлъытэ.

Ллэшлэгъубэмэ къаклоцл адыгэхэм гъогоу къаклогъэр зэлугъэклотыгъэу, научнэ лъэ-псэ икьу илэу къэтыгъэным пае ильэсыбэрэ авторыр Уры-

сыеми, лэклиб къэралыгъохэ-ми ятхылъеджаплэхэмрэ яар-хивхэмрэ ащышыпэн, къыгъо-тыгъэхэр зэригъэфэжыынхэ фаеу хьугъэ.

Шэныгъэшхо зыкъоль С. Хь. Хьоткъом имонографии лъэны-къуабэ къызэлъызыубытырэ, адыгэхэм ятарихъ куоу ухэ-зыгъэгупшысыхьэрэ лофшлэгъэ икьоу щыт. Адыгэхэм ятарихъ дунэе тарихьым хигъащэзэ, хьугъэ-шлагъэхэм объективнэ уасэ къаритызэ, научнэ екло-лэклэ ямышыклэ къыгъотызэ, авторым адыгэхэм ялэклыгъэ зэрэпсаоу тынэу къыклогъэуо.

Цыф лъэпкъ зэфэ-шхьафыбэ зэрыс, дин зэфэмыдэхэр зыщалэ-жырэ Темыр Кавказым щыпсэухэрэм ятарихъ лъэныкъо пстэури къызэлъы-убытэу, научнэу зэгъэшлэгъэным ылъапсэ мы лофшлагъэм ащ щигъэтылыгъэу сэлъытэ.

Ллэшлэгъу пчагъэклэ зэклэ-лэбэжыызэ, инэплэгъу бэ къы-рыригъэуытэзэ, Темыр-Къохьэ-плэ Кавказым щыпсэуштыгъэ лъэпкъхэм тарихъ гъогоу къа-клугъэр научнэ лъапсэ илэу, объективнэу авторым зэтыри-утын ылэклыгъ. Ащклэ ана-хъэу лэуытыплэ къызфишхэ-рэр Кавказми, ащ къыпэлүл шьолырхэми къащыхугъэ по-литикэ хьугъэ-шлэгъэшхохэр

ары. Научнэ еклолэклэу илофшлагъэ щигъэфедагъэм теоре-тикс-методологическэ мэхъанэ ин ил. Сыда плэмэ лъэпкъхэм ятарихьэу чыплэ тарихьхэм ахалытэщтыгъэхэм ягунапкъэ-хэр ащ зэлугъэклотыгъэх.

Хьоткъо Самир тарихьлэжъ сэнэхьатэу къыхихыгъэм зэрэфэшъыпкъэм урыгушылэ-жынынэу имыщыклагъэу сэлъы-тэ. Адыгэхэм ятарихъ фэгъэ-хыгъэ лофшлэгъабэ зилэ шлэ-ныгъэлэжыым ежъ гъогу шхьаф хихыгъэу, инэплэгъу чыжъэу ыдзызэ, ямышыклэ еклолэклэ-

Шапхьэхэр амыукъонхэм фэшл

Клэлэцлыкыхэм апае хэу-шхьафыкыгъэ тысыплэхэр машинэхэм арытхэмэ зэгъэ-шлэгъэным фэшл АР-м хэгъэгъу-клоцл лофхэмклэ и Министерствэ гъогурыклогъэр щынэгъончэ-нымклэ и Къэралыгъо автоин-спекция игъогу-патруль къулы-къу ихэушхьафыкыгъэ баталь-он икьулыкьушлэхэр шышхьэ-

лым и 5-м клэлэцлыкы ыгы-плэхэм аблэклэрэ машинэхэр ауплэклугъэх.

Зэхашэгъэ лофтхьабзэм изэ-фэхьысыжхэм къызэрагъэлэ-гъуагъэмклэ, гъогогъу 45-рэ ад-министративнэ хэбзэукъоны-гэхэр ашыгъэу агъэунафыгъ, ащ щыщэу клэлэцлыкыхэм апае хэушхьафыкыгъэ тысыплэ

зэрымыт машинэ 34-рэ къы-хагъэщыгъ.

Нэбгырэ пэпчъ гъогурыклогъэм ишапхьэхэр ыгъэцэклэнхэ зэрэ-фаер джыри зэ Адыгэ Рес-публикэм и Къэралыгъо авто-инспекция водителхэм агу къыгъэклыжыгъ, ясабыхэр шапхьэхэм атэтэу къыращэ-клынхэу къяджэх.

Гъогухэм тхьамыклагъохэр атемыхъухьанхэм пае

Ильэсым пыкыгъэ мэзи-блым къыклоцл Адыгэ Респу-бликэм игъогухэм гъогогъу 26-рэ тхьамыклагъо атыхуыагъ.

Ахэм нэбгыри 4 ахэклодагъ, нэбгырэ 24-мэ шьобж зэфэ-шхьафхэр атешагъэ хьугъэ.

Анахъэу тхьамыклагъохэр къы-зыщыхугъэхэр гъогу зэпыры-кыплэхэр ары.

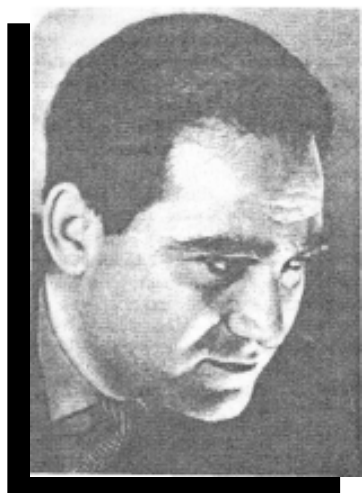
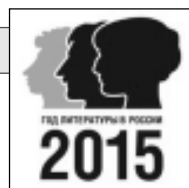
Транспортыр зезыфэхэрэри, лъэсрыклогъэри гъогу зэпыры-кыплэхэм ащысакъынхэм те-гъэлсыхьагъэу шышхьэлым и

7-м къыщегъэжыагъэу и 14-м нэс Адыгэ Республикэм и Къэ-ралыгъо автоинспекция илофы-шлэхэм лофтхьэбзэ гъэнэфагъэ зэрэхьашт. Лъэсрыклогъэми, во-дителхэми адэгущылэщтых, гъо-гурыклогъэмклэ шапхьэу щылэхэр зэрыт тхьапэхэр афагощыщтых.

Гъогу-патруль къулы-къумклэ штабым инспек-торэу ТРЭХЪО Байзэт.

2015-р — ЛИТЕРАТУРЭМ И ИЛЪЭС

Ижэбзэ дахэкIэ къытхэт

Адыгэ Республикэм инароуднэ поэтэу, Урысые Федерацием культурэмкIэ изаслуженнэ ЮфышIэу, тарихъ шIэныгъэхэмкIэ кандидатэу, доцентэу Бэрэтэрэ Хьамидэ зышIэщтыгъэу, зыпблэгъагъэмэ бэрэджыри агу къэкIыжъы. Ащ ицIыфыгъэ, иIушъэбагъэ, исэмэркъэу дахэ, иIокIэ-шIыкIагъэ унэгъу къыкIэуцожъы, укъегъэшъабэ, нахъышIу ухъу пшIоигъо уешIы.

Бэрэтэрэ Хьамидэ сэ илъэс 40-м ехъурэ синэлосагъ, къыс-пэблэгъагъ. ТызэлукIэмэ тызэ-щыгушIукIэу, исэмэркъэу шъабэ сыкыгъашIоу, сыкыгъэчэфэу, сыкыгъэгъушхоу щытыгъ. Блэгъэ дэдэу зысшIагъэр егъэджен-пIуныгъэмкIэ Iоф дасшIэ зэхъур ары. Сэ ублэпIэ классхэмкIэ тиуниверситет ифакультет сыридеканэу, ежъ ащ идоцентэу, тарихымкIэ студентхэр ригъаджэхэу илъэсиим Iоф зэдэтшIагъ. Шыпкъэ адыгэмэ зыфауагъэр: «ЦIыфыр дэгъоу пшIэ пшIоигъомэ, IэнатIэ ет, гъогу дытэхъ, Iоф дашI». Ахэм цIыфым изекIуакIэ, ишэн, идунэ-епллыкIэ дэгъоу къащэлъагъо. ЫпэкIи Хьамидэ ныбджэгъуныгъэм шыпкъагъэу фырилэмкIи, цIыфыгъэу хэлъымкIи, ыгу икъэбзагъэкIи, Iофэу зыпылпыр шIу зэрипIэгъурэмкIи лъэшэу сигъэразэщтыгъэ. Ау Iоф дэсэмышIэфэ ащ фэдэу цIыфыгъэшхо хэлъми, цIыфхэр телъэшъагъэ имылэу шIу елъэгъухэм, дэхэлоньр «ятIонэрэ сэнэхъатэу» иIэми сшIагъэп. ЗэрэусэкIошхом имызакъоу, егъэджен-пIуныгъэр икIасэу, ныбжыкIэхэм апэблагъэу, язэхэшIыкI къыIэтымэ шIоигъоу, адэмышъыхъахэу, нэбгырэ пэпчэ еклIолэкIэ шъхъаф къыфигъотызэ Хьамидэ Iоф ышIэщтыгъ. Студентхэми зыдэлэжьэрэ кIэлэегъаджэхэми Хьамидэ шъхъэ-кIэфэшхо фашIыщтыгъэ, алытэщтыгъэ, шIу альэгъуштыгъэ, джы къызнэсыгъэми ащыгъу-пшэрэп.

Тэ тинасып къыубыти, а зы факультетым илъэс пчъагъэрэ Iоф щызэдэтшIагъ. Мафэ къэс пIоми хъунэу тызэлукIэ-щтыгъэ, студентхэм яегъэджен-пIуныгъэ нэмыкIэу Iофыбэмэ татэгъушIэу, зэлукIэ зэфэ-шъхъафхэм тазэдыхэлэжъэу, общественнэ IофшIэнхэр зэдэгъэцакIэуи хъугъэ. Ахэм къахэкIэу идунэепллыкIэ, ныбжыкIэу къыткIэхъухъэхэрэм фыщытыкIэу афырилэм, щылэкIэ бырсырэу тызэхъагъэмкIэ иепллыкIэхэм сачыгъозагъ.

Джы къызнэсыгъэм сымыгъэшIэгъон слъэкIырэп: Iоф дэ-сэшIэфэ студентхэм афэгъэхъыгъэу зэ гуцылэ дьидж къы-луагъэу зэхэсхыгъэп. Нахъыбэм кIэлэегъаджэхэр деканатым зычIахъэхэкIэ, апэ къы-зэрэрагъажьэрэ студент дэйхэу тилэмэ яIоф, ахэм бзэ

къазерафамыгъотырэр, зерамыгъэдэлэшъухэрэр ары. Бэрэтэрэ Хьамидэ ащ фэдэ шэн хэлъыгъэп, студент пэпчэ ежъ жабзэ къыфигъотыщтыгъ, ыгъэдэлон, ыгъэшъэбэн, игъогу къытырищэн ылъэкIыщтыгъ. Ащ фэдэ жабзэ зэрэлултыгъэр дэгъоу къеушыхъаты итхылъэу «Тамэу къызготыр» зыфилорэм. Тхылъым адыгэ гупшысэ щэрыоу хэтхэм сафемыжъэзэ, гуцылэ заулэ къасIо сшIоигъу. Хьамидэ ыкъоу Сэфэр, ащ къыделэгъэхэу, усаIом щэлэ-фэ къыдигъэкIын ымылэкIыгъэр дунаим къытехъанымкIэ зишIуагъэ къэкIуагъэхэми, гуцылэпэ Iуш тхылъым фэзышIыгъэ адыгэ поэт цIэрыIоу Къуекъо Налбийи сафэраз.

Мы тхылъэу сыкъызтегушIэ сшIоигъор бгъу пстэури къыубытэу къэбгъэлъэгъоным пае IофшIэгъэ игъэкIотыгъэ ищыкIагъ. Арышъ, тэ анахъэу тыналэ зытедгъэты тшIоигъор усэхэу, поэмэхэу ащ къыдэхъагъэмэ гуцылэ щэрыохэу поэтым тамэ фэхъугъэхэр къэдгъэлъэгъоным ары. Орэдым ытамэр мэкъамэр арымэ, художественнэ произведении тамэ фэхъурэр жабзэу зэрэтхыгъэр, гуцылэ щэрыохэу тхакIом

Студентхэми зыдэлэжьэрэ кIэлэегъаджэхэми Хьамидэ шъхъэ-кIэфэшхо фашIыщтыгъэ, алытэщтыгъэ, шIу альэгъуштыгъэ, джы къызнэсыгъэми ащыгъушшэрэп.

ыгъэфедэгъэхэр ары. Джары дунаим тет тхакIомэ зэдаштагъэу зыкIалорэр: художественнэ тхылъыр тхылъ зышIырэр ыбз.

Поэтым ыгу икъэбзагъ, ихэгъэгу шIульэгъоу фырилэр, ипатриотизмагъэ, ичIыгоу къызшы-хъугъэу, зыгъэшхагъэу, зыпIу-гъэм зэрэрыгушхорэр, ащ игушIуагъуи, инэшхъэигъи, итхъа-мыкIагъуи зэрэдигошхырэр ары сшIошIы сэ итворческэ гу-хэлъхэр дэгъоу къызкIыдэхъу-хэрэр.

Ары апэрэ усэу «Сихэгъэгу» зыфилорэм зыкIышитхырэр:
Хэгъэгоу спсэ зыхэлъым
сыфзусэу
ФэсIоштым идэхэгъэ
сегупшысэ...
Ситыгъэу ащ шъхъарытым
инэфынэ

Дунаир къыгъэнэфэу
сэ къысщэхъу...
Хэгъэгоу спсэ зыхэлъыр
сэгъэлъапIэ,
Ижъуагъо дышъэ бзыйкIэ
къысфэшIэт.
Итыгъэ сыгу къыIэтэу
сегъэфабэ,
Имафэ къэс
насыпыр щысэгъот.

ЦIыфыр щызыгIалэрэр, Iоф-шIэным дыкIыгъоу, игугъ. Гугъэ зилэм ыгу Iодырэп, ащ игъэ-цэкIэн кIэхъопсызэ, пчэдэжъ къэс къэтэджы. Ащ ишыхъат джы къыкIэлъыкIошт гуцылэ псыхъагъэхэр:

Бэу тидунае гугъэр щыин!
Арышъ, сэ гугъэр
тамэу згорэт,
Игъом псы таси

щысэрэгъот!
Чыгыр сихатэ щэрэбыраб,
Тыгъэр а хатэм къыдэрэлаб!

Ольэгъуа, аужырэ сатырым «Тыгъэр а хатэм къыдэрэлаб» зэрилуагъэм жабзэр къыгъэ-чаныгъ, къыгъэдэхагъ, тхылъ-еджэм нахъ лылэсынэу «ты-гъэр къыдэрэпс» ымылоу «къы-дэрэлаб» елошъ, гум нахъ пытэу къынэжъынэу гуцылэ къегъоты. ЗэкIэмэ, адрэмэ амыгъэ-федагъэу, къэлэклакIэ къафэ-гъотырэп.

Тикъэралыгъо ыпэкIэ къыкIы-гъэр къын макIэп. Ары пэпчэ хэгъэгум ис цIыфхэм агу щы-шIагъэр къылотыкIыгъуай, арэу щытми, Бэрэтэрэ Хьамидэ гуцылэ кIэкI псыхъагъэхэмкIэ ахэм къэлэуакIэ къафегъоты:

Сыд фэдэ хыльба
о имыхыгъэр,
Сыд фэдэ машом
укъимыстыгъ?

Сыд фэдэ уахъти
о гумэхагъэр
Къызхэмыгъафэу,
уакъырыкIыгъ.

Гуцылэ щэрыоу поэтым ыгъэ-федэхэрэр къызэрэлэклахъэрэ-ми гъэшIэгъонэу, образнэгъэ-шхо хэлъэу къылон елэкIы:

Тыдэ къыздипхрэр
усэ сатырхэр?
УкысэупчIымэ,
джэуап остын:
СипсынэкIэчы,
гъунджэу къабзэу...
ИлушъэшъакIэ
гукIэ сехъуапсэу.

Пщынэм къысфео,
усэр къысфепчы.
Ари ригъэкъурэп, лъэкIуа-тэшъ, образнагъэм хегъахъо, къэлэклэ амалэу щылэхэр егъэ-баих, адыгабзэм мыху-жъэу къэлэклэ зэфэшъафхэр

илэн зэрипIэкIыщтыр къегъэ-шыпкъэ:

Жъэу сыкъэтэджышъ,
къэгъагъ Iэрамыр
Сыбгъэ чIэмыфэу
губгъэм къысэхы,
Гъэмэфэ уахътэм
сичыгъ къутамэ
Усэ-чэрэзхэм
къыракIыкIэхы...

Непэ щылаклэу тызыхэтэм поэтыр ыгъэгумэкIыщтыгъ, хэ-кыплэу илэм егупшысэщтыгъ: «Фит ташIыгъэшъ, шыпкъэр тэлэ... Сыд тиуахътэ ишып-къагъ? ТылпэкIуатэ тIозэ тэкIо, Ау гъунапкъэм тыфэкIуагъ».

А гупшысэхэр ащальегъэ-кIуатэ нэмыкI усэхэми, пщымы-гъупшэжъынэу гуцылэ щэрыо-хэмкIэ ефапэх:

Сыд тиуахътэ
къехъулагъэр?

КъытщышIыгъэм
хэт рымысэр?

Сыд фыртына тидунае?
Тызыхэтыр сыд гумэкI?

ТыфырыкIурэп тэ
хыуае —

Къуашъор нэпкъым реутэкI
Уцужьынба зэ фыртынэр?

Поэтым шIушIэныр анахъ ишэн-хэбзэшIумэ ащыщыгъ. Ытхыгъэхэм ренэу ар къахэщы. «ШIу зыгу илым шIу фыщылъ», «ШIу шIи псым хадз», «ШIу зыгу имылым шIу къыдэхъ-урэп» зыфэллошхэр ащ иапэрэ гуцылагъэх. Ар къагъэшъыпкъэ мы гуцылэхэм:

Бэрэтэрэ Хьамидэ студент пэпчэ ежъ жабзэ къы-фигъотыщтыгъ, ыгъэдэлон, ыгъэшъэбэн, игъогу къытырищэн ылъэкIыщтыгъ.

ЦIыфым шIу фаши,
гъашIэм мыкIодэу
Ащ ипэгъокI
зэ щыбгъотыжъын,
О уишIушIагъэ

тамэу къыбготэу
Дунзэ гъогухэм уащилэтын.

ШIульэгъуныгъэр игъэкIоты-гъэу, бгъу зэфэшъхъафхэр къыубытэу усаIом ытхыгъэ-хэм ахэлъ. Ащ гуцылэ дахэу, гуцылэ кIуачIэу, гум хэтIыс-хъэу, пщымыгъупшэнэу рипэ-рэр бэ, зэфэшъхъафых ар зэ-ригъапшэхэрэр. Анахъэу шIу-лэгъуныгъэр зыфигъадэрэр, жьогъо нэф, бзыу орэдылу, тыгъэнэбзый, гъатхэ, тыгъэ, машо, дышъэ, нэфын:

Узисэлъэгъум,
тамэ зготэу,

ГушIо нэфым силэтыгъ,
ПсэлэшIугъэр зыдэгъотэу,
Мэфэ чыIэм уистыгъ.

Адрэ усэм а гупшысэм хе-гъахъо:

Ау зэфэдэу
титлуи дгъашIоу...

Зы шIульэгъур
тыгу имашIоу

Зэфэрэдэ тигукIэгъу!

ТхъамакIагъоу мы мафэхэм дунаим техъухъэхэрэм, лъы-гъачэхэм яжъалымыгъэ егъэ-гумэкIы, апэуцужъы, мамырны-гъэр пытэным поэтым игу-щылэхэр фэлорышIэх:

Шхонч пэзакъоу
къэщэигъэм

Игъэтырэ къэщэгъах...
Щэр къытIупщмэ,

псэр Iуихынэу
Зытефэщтыр зыгу закъуа?

Мы дунаим
Псэу шылуахрэр

лъытэгъуай.
Лъыпсыр зыгъачьэрэр

орэпщын!

Непэ тызхэт уахътэр охътэ дэй, ари щыгъупшагъэп уса-кIом, игушылэмэ арилъхъагъ:

Сыдэу хабзэ хэмыл
мы тиуахътэ,
Шыпкъэныгъи гукIэгъуи
хэмыл!

Джы зигугъу къэсшIы сшIои-гъор Бэрэтэрэ Хьамидэ адыгэ гуцылэжъхэр дахэу, екIухэу иусэмэ зэрахигъэткIухъэхэрэр ары. ЕтIанэ гъэшIэгъонэу къы-дэхъурэр гуцылэжъыр зыте-тым тетэу къымыхъэу, зэб-гырихъэ текстым хигъэткIухъан зэрипIэкIырэр ары. АщкIэ гуцылэм стилистическэ мэ-хъанэу илэр егъэлъэшы, тхылъ-еджэм нахъ лъэшэу къызте-гуцылэрэр ышъхъэ кьинэнэу ешIы.

Мастэу хэлъмэ
мэкъу Iатэм,

Хэбгъотэна уинасып?
Ар загощым, цылэзматэм

ЧлауIубагъэм уричIыпI.
ГукIэ умыплъэмэ,

нэкIэ плъэгъушIтэп,
Тэ тидунае хабзэу ар хэлъ.

Зэбгырыхыгъэ хъугъэр гу-щылэжъэу «Гур мыплъэмэ нэр плъэрэп», зыфилорэр ары.

Сенэгъуе, гур зыкIодкIэ
лъэр мыкIожъэу

Зыфауагъэм шыпкъэ
хэлъкIэ, синьбджэгъу.

Гуцылэхуыгъэм хэгъэкIухъа-гъэ хъугъэр «Гур зыкIодкIэ лъэр кIожьырэп» зыфилорэр ары, ащи стилистическэ мэ-хъанэ зэрихъагъ.

ЩытхъукIаер убукIаешъ,
Лые псалъэм хэрэмылъ.

Мыщи «ЩытхъукIаерэ убы-кIаерэ зэфэдэ» зыфэллоштым поэтым мэхъэнакIэ къыригъэ-тыгъ: «утхэ зыхъукIэ, щытхъукIи убакIи пшIэн фадэ, зыми зы-демыгъэхых».

Мыхэм зэкIэми къагъэлъа-гъо усаIоми тхакIоми жабзэм цагъэхъэн альэкIыштым гъу-нэ зэрымилэр.

ЦIыфым идунэае зихъожъ-кIэ, ыпсэ къэнэжъэу зэрало-рэр шыпкъэн фадэ. Ау дуна-им къытенэрэр, сэ къызэрэс-шIошIырэмкIэ, цIыфым иныб-жыкIоп, изекIокIэ-шIыкIагъэр, илоклагъэхэр, ишэныгъэхэр, илэ-шIагъэхэр, цIыфмэ агу къэ-кIыжъынэу шIоу афишIагъэр, ытхыгъэхэр ары. Бэрэтэрэ Хьамидэ ыпсэу мы дунаим кытенагъэу сэ къысщыжъурэр ытхыгъэхэу гуцылэ дахэхэмкIэ гъэкIэрэклагъэхэу тыкъэзылу-хъэрэ дунаир, ащ цIыфэу хэт-хэр, псэушъхъэрэ чыгрэ ар зэрагъэдахэрэр къызэригъэ-лъагъохэрэр ары. Ащ поэтыр рэгъушхо:

«Гуцылэ фабэх
усэ сатырхэр,

Тамэу спсэ аштэшъ,
ахэр мэбыбых».

Ахэм ягъашIэ гъунэ зимыл — лъэпкъыр щэлэфэ ягъашI. Ары усаIокI ежъыри ащ зэ-реплыщтыгъэр: «ЦIыфыр плэ-жъымы, кIодыжъышIтэп ыпсэ! Дин пстэуми а зыр ягушIы!».

БЛЭГЪОЖЪ Зулкъарин.
Филологии шIэныгъэхэм-
кIэ доктор.

Тымэ Сэин

Кызыхьугьэр ильэси 140-рэ зэрэхьугьэм
ипэгьокл

Тыркуем щыпсэурэ адыгэхэм тхэкло инхэр мымаклэу кьахэкыгьэх. Ахэм ахэтых тырку литературэм имызакоу, дунэе литературэм чыплэ ин щызыу-бытыгьэхэри. Ары паклош, Тыркуем ишлэныгьэлэжьхэм зэрэхьагьэунэфыкы-рэмклэ, адыгэхэм кьахэкыгьэ тхаклохэр ары джырэ тырку литературабзэм лъапсэ фэзышыгьэхэр, жанрэхуэ романыр, новеллэр тырку литературэм хэзыхьа-гьэхэр, хэзыгьэпытыхьагьэхэр (Хьагьур Ахьмэд-Мидхьат, Хьаткьо Умар ыкы ахэм анэмыкыхэри). Адыгэ хэхэс щы-клэ-псэуклэм имызакоу, Хэкужым ите-мэ зилэ произведенихэри мымаклэу ахэм атхыгь. Ау ахэр зэклары зэрэт-хэщтыгьэхэр тыркубз. Ахэм атеклы Тымэ Сэин итворчествэ. Зиньдэльфыбзэ-клэ тхэрэ усакоу, ильэпкьэ лофыгьохэр зиусэхэм лъапсэ афэзышырэ, псэу ахэзыльхэрэ, гоу аклоцызыльхэрэ тхэклагь Тымэр.

Егьэшлэрэ псэуплэу адыгэмэ ялэгьэ чыналъэу, я Хэкужэ класуэ зрафыгьэ-хэм кьагьэзэжьыным игугьэ лъагэ кье-мылыныным, а гугьэ нэфыр кьэмыушун-кыным, гум имашлоу ащ фэблэрэр мыупэбжьэным анахь ыгьэгумэклэу клэп-щэщтыгьэхэм, джэныкьо мэшуашьхэр мыкьосэным пэе палъхэ фэзышы-щтыгьэ, зэпыу имылау папщэщтыгьэ тхаклохэм апэрагь Тымэ Сэин.

«Кавказым ишыпкьапл» зыфилорэ журналэу Бэрэдж Сэфэр зиредакто-рым адыгабзэкы кьыхиутыгь Тымэ Сэин ехьылэгьэ кьэбар клэкл. Усакоу дэгьоу зышлэщтыгьэу, ар зыщысэтыхыплэу зитворчествэ лофшлэн езыгьэжьэгьэ Сэфэр кьылотэрэ кьэбарым ишыпкьагьэ тэргкэ мэхьэнэ икьоу щыт. Арыш, ар зытетым тэтэу кьэттын. Мары ар: «Тымэ Сэин хьаджэ Едыдж ыкьор Грецием икьэлэжьыгьэу Демирхьисар (гуьчл пытапл) 1875-рэ ильэсым кьы-щыхьугь. Ащ иунагьо 1864-рэ ильэ-сым Шапсыгьэ кьыкли, Тыркуем агьэ-кошчыгьэ адыгэхэм ащышыгь.

Ублэплэ еджаплэр кьызеухым, еджакло Стамбул клуи, арапыбзэмрэ фарсыб-зэмрэ зэригьэшлагь. Стамбул универ-ситетым дин лофхэр зыщызэрагьэшлэрэ факультетымрэ юридическэ факуль-тетымрэ кьыухыгьэх. Стамбул щылэ еджэплэ заулэмэ клэлэгьаджэу ащы-лэжьагь. Арапыбзэмрэ фарсыбзэмрэкэ ащыригьэджагь. 1908-рэ ильэсым щегьэсэагьэу Тыркуем щыпсэурэ тицлыф гьэсагьэмэ янахьыбэр зыхэттыгьэ орга-низациеу «Адыгэ шушлэ хасэм» илоф гоуцуагь. Хасэм кьыдигьэкыштыгьэ гьэзетэу «Гьуазэ» зыцлэр зыгьэхьа-зырыштыгьэмэ ахэтыгь. Адыгэ пшы-сэхэр, ордэхэр, таурыхьыжхэр угьо-игьэнхэмкли тедзэгьэнхэмкли хасэм хэт тхаклохэм ыкли цыф гьэсагьэхэм ягьу-сэу ащ лоф инхэр зэшлуихыгь.

Апэрэ дунэе заом ильэхьан Хэ-кужым ишыхьафитныгьэ фэлажьэщтыгьэ «Кавказ Комитетым» (1915 — 1919) хэтыгь.

Тымэ Сэин адыгэ поэзием ылапсэ Тыркуем щызыгьэуцугьэмэ ащыщ. «Гьэ-сэфэтхыд» зыфилорэ итхылэ 1919-рэ ильэсым «Ылпшэрэ Кавказ Зэлуклэм» тыридагьэмэ ащыщэу кьыдэкыгь. Ащ ежэ ытхыгьэ, ыгьгои-гьэ, адыгабзэккэ зэридагьэмэ усэхэр, поэмэхэр дэ-тых. «Адыгэ шэрф» («Адыгабзэм иг-раммати-кэ») зыцлэу ытхыгьэри а ильэ-сым кьыдигьэкыгьэмэ ащыщ.

Тымэ Сэин Тыркуе Республикэм юристэу ыкли адвокатэу лоф щыла-гь (1930 — 1945-рэ ильэсхэм). 1950-рэ ильэсым щегьэжьагьэу Стамбул щылэгьэ (ар непи щыл) «Кавказ культурэ ха-сэм» итхьаматэмэ ахэтыгь. Хасэм тыркубзэккэ кьыдигьэкыштыгьэ «Каф-

кас», «Ени Кафкас» зыцлэ журнал-хэм Сэин итхыгьэхэр кьащыхиутыштыгь. Стамбул дэт библиотекэхэм язэгьэ-фэгьум (1947 — 1956) адэлэпылэу ахэ-тыгь.

1962-рэ ильэсым Стамбул щыла-гь Тымэ Сэин. Ар тильэпкьэ псэтенэу фэлэжьагьэмэ, ищытхуэ языгьэлауагьэмэ апэрэмэ ащыщ. Тыркуе революциеу 1907 — 1908-рэ ильэсхэм рекло-кыгьэм кьыхэтэджыкыгьэ демократическэ ло-фыгьошхохэм ащыщыгь уильэпкьэ лофхэм уадэлэжьээн уфитыныр. А лъэхьаным адыгэмэ яльэпкьэ шьхьафыгьэ агьэу-нэфы, яльэпкьэ фэлэжьээнхэм пыль хасэхэр, комитетхэр зэхашэж. Ахэр тэрэзэу гьэпсыгьэнхэм, организаци-оннэу гьэпытэгьэнхэм, лофшлэн жьугьэ-хэм Сэин гьэпсэф имылау ахэлажьэ-щтыгьэ.

Хэкужым икыжыгьэхэм кьаклэ-хьауагьэхэу хымэ чыгум кьыщыхьугьэ-хэм, ахэм кьальфыгьэхэм альапсэ ащымыгьупшэным, ятэжхэм яхэкужэ шульэгьэу фырылау плугьэнхэм фэлэ-жьэрэ усэхэр Сэин ытхыгь. Ахэр зэ-хэугьогьэхэу зыдэт тхылэ «Гьэсэ-фэтхыд» ыцлэу 1919-рэ ильэсым Стам-бул кьыщыдэккыгь.

Лъэпкьэ гушхуагьэр, лъэпкьэ шьхьэл-тэжьыныгьэр Тымэ Сэин ипоэзи-е гупшысэ лъачлэу ил, иусэ пстэумэ ахэ-убагьэу ахэлэ. Адыгэ лъэпкьым иллы-хэужьыгьэу усакоу рэгьушхо, псэеми-б-лэжьыныгьэ-шьхьэмыгьэзагьэу ады-гэмэ ахэлэпыр зыпишлын щылэп, ащ игупшысэ орых поэтым иусэ сатыр пэпчэ. Ащ даклоуи, ильэхьэнэ ин хэлэуэ зы мэкьамэ Тымэм иусэхэм ащызэ-хэохы: лофыгьэу зэшлэнаплэхэм сыди-гьокли зэоныр икыплэ закьоу зэрэ-щымытын фаем иушый макъ ары зыфатлорэр. Лофыгьэу хьыльэхэм ма-мыр икыплэ кьафэгьотыгьэныр акьы-лыгьэу ылытэзэ, тэ, адыгэхэм, ар кьызэрэддэмыхьугьэм игууэ ащызэ-хэошлэ Тымэм иусабэхэм. «Зао нэмыкы щылахэба зыкли хабзэ?» — кьэупчлэ усакоу. Ащ лъыпытэуи ретыжы унчлэм ипэгьокл: «Пыим уешлоу узезгьыныр зы хабзэ. Уихэгьэу клэлылуным сыд фэлауагь!» Адыгэхэр икылабэ лъыху-гьэх, кьэралыгьуабэми анэсыгьэх, кьы-зэрагьэгьуагьэхэри кьэзыгьэшпыпкьэ-жыны кьахэмыкылау, дунэе джыхьнэм машлом хэстыхьагьэх, кьэнэжыгьэ-ри жьыбгьэ хьарзэм илхьыхьэ-итэкьу дунаим тыришлыхьагь, хэхэсхэу, зы-фитхэ щымылау кьыгьэнагьэх.

Адыгэхэу тхьамыкылауагьэ зыпэккэ-кыгьэхэм яльэпкьэ зэхашлэ кьелыхыгь. Ар Сэини игумэкл. Поэтым игумэкли игухэкли зэхыуигьашлэу «Тхьаусых» зыфилорэ усэм кьыщело, цыфхэу лъэпкьэ гупшысэр зилэкыбхэм ягушхьэ гьэпсыккэ (ядуховнагьэ) кьегьэла-гьэу, ащ фэдэ цыфхэм нэлэпкьэу уешлы. «Рипэсырэлэ ежэ ильэпкьы зы шулэгьэ. Ыгу ильэп, ыльэпкьэ зы гугьэ».

Адыгэхэр адрэ лъэпкьэхэм анахь мыдэихэу егьашлэм кьырыкылауагьэх. Ау тхьамыкылауагьэхэу кьахьула-гь. Щылыныгьэ пшьэхьунэр зэрыутыгь. Яльэпкьэ итэкьу-хьагьэ хьугьэ. Джы лъэпкьым илоф дэлэжьэныр лэклиб ашыгь, лъэпкьым игугьэ лъагэ кьелыхыгь. Зымы ыкыб дэмыуцонэу, зильэпкьэ уасэ зыгьэла-плэу ахэлыгьэр щылэжьэп. Нэмыкы лъэпкьэм захэзытхэхэрэр кьахэкыгьэх. Ащ кьы-зэккыгьэнагьэу Сэин кьэджэ, кьэупчлэ: **Адыгэхэр! Шьуегупшысэжэ**

зэ шьхьаклэ.
Губгьэныба, мыр хьуна лофшлэклэ?
Тэ тильэпкьэ темыплыхьэу ышхьапэ,
лэклибымэ тыршакула яшхьапэ?
Чылэмэ япчэлу тылутыныр
тилянатлэу,

Мы дунаим щыратхагьэ тэ тынатлэ?
Емыкылауа моуштэу тызеклоныр?
Тынэ пхыгьэу нэмыкымы

тадэклоныр?
Лъэпкьэ шьхьакло зилэу кьэнагьэ-хэр кьыгьэушынэу джэмэкьэ лъэш кье-шшы усакоу, унчлэм унчлэр клэлыкылоу кьеты:

лэклибыккэ лофтабгэу тыщытышта?
Зэпытэуи мы лэнатлэм тылутышта?
Гьэгьунаклоу чылэхэмклэ кьэнагьэр,
Тэ тизакьори мы лэнатлэм лунагьэр.

Поэтым гупсэфыгьэу кьыритырэп лъэ-пкьым игумэкл. Шошхьакы лъэпкьэ гуп-шысэр лэклиб зышыгьэхэр зэрэщылэхэр, шьхьаджэ ышхьэ зэрэхихьыштытм ехьурэ гупшысэ ямылау цыфыбэ зэ-рээклохэр. Фэмыщылэжьэу, ыгу елэжы-гьэу мэкьэ лэтыгьэклэ усакоу кьэупчлэ: **Тэ тильэпкьэ ишлуагьэклэ**

сыд тшлэрэр?
Тильэпкьэмэ яунашэу

сыд дгьэцакларэр?
Тэ тильэпкьэ лоф илэу щытыба?
Адыгэхэр лъэпкьэ шьхьафэу
цыфыбыба?

Поэтым иусэ пэпчэ лъэпкьэ гупшы-сэм имэшлэжэ шьхьащыхы, машлор кьызэкклэнуэ, мэшлэбзыхэр кьыдэбы-баехэу бэрэ кьыхэкы. Лъэпкьэ гупшы-сэклэ лъэшэу ушэагьэ усэ инэу «Си-гупшысэхэр» зыфилорэр. Гугьэ гумэкл-гуклайи поэтым ыбгьэ дэмыфэжьэу дэлэпыр, зыстэу, зыжэу, рэхьатыгьэу кьэзымытырэ лъэпкьэ гупшысэхэр кьы-зыщынэфэрэ ус «Сигупшысэхэр». Ады-гэхэмклэ тилоф гьыбзэм фегьадэ уса-клом: пачыхьагьум тыхэгьэу зэрэт-тырихыгьэр, тицлыфыбэ гьогум зэрэтэ-клодагьэр — тхьамыкылауагьэм тхьа-мы-кылауагьэр клэлыкылоу адыгэм ыщэчыгьэр усэм кьыщепчы. Тхьамыкылауагьэм акылуужыр адыгэмэ яхэкужэ абгы-ни, хэхэс зэрэхьугьэхэр ары. Ар еумы-сы поэтым:

Тихэгьэу зэтынэкли, тыкьэклауагь,
Тыркуем хьаклэ фэдэу тыкьыхьагь,
Тыкьэкощи, бын унэхьоу
тыунэхьугь.

Хэхэсым икьын кьегьэла-гьэу, кье-луатэ, гупшысэ-гумэклим зелэты, усакоу игухэкли игугьэи зэхэтэу кьэупчлэ, кьэ-джэ:

Уагьэпыутэу ушылэныр цыфыгьэ?
Уамылытэу ушылэныр боу дэиба?
Ерэмид лым ауттэу щылыныр,
Хымэхэм ялорышлэу щылыныр,
Боу былым шьуаш ащ ыпэу
лэныгьэр.

Чылэ пчэлулэу лумысынхэу, яльэпкьэ шлэжэ зыкьырагьэлэтынэу «сыадыг» зылорэ пстэумэ яджэ усакоу.

Лъэпкьэ шлэжым иджэмакьэу по-этым иусабэмэ кьащышыгьэмэ язэ-фэхьысэжэ «Зэгьашлэ, лажьэ» зыфилорэ усэр. Усабэмэ унчлэу усакоу кьа-щытыгьэхэм яджэуап етыжыгьэ зыхьун ыльэкышлэ закьор занклэу, шьхьэи-хыгьэу мы усэм икьэжыаплэ кьыщело:

Узыщыщым клуи, хэхьажэ,
Уильэпкьэмэ афэлажэ.
Умылажьэу сыд бгыотын,
Чылэ пчэлулэу улутын.
Щытхэу хьумэ, ежэ ыдэжэ,
Емыкылуагь о уадэжэ.
Шлоу зыхьуккэ, ащ ипаклэ,
Бэзджагьэхэр о уишлыккэ...

Мы пыгыгьор усэ шьхьаф фэдэ хьугьэу «Узыщыщым клуи, хэхьажэ» ыцлэу пчэагьэрэ кьыхаутыгь, езбы-рэу ашлэ лъэпкьэ гупшысэ зилэу Тыр-куем исхэм.

Лъэпкьэ лофым лэжыгьэхэу фэзы-шлагьэхэм афэгьэхьыгьэ усэ бэклэе ил Сэин. Ари зы художественнэ шыккэ-амалэу егьэфедэ лъэпкьэ шлэжым цыф-хэр кьыфилэтынхэмклэ. Шу зышлэгьэ цыфхэм шульэгьэу фашырэмклэ, лъэ-пкьым фэлажьэрэм щытхьушхо кьызе-рихьырэмклэ цыф жьугьэхэр кьылэ-тынхэу а усэ шыккэр поэтым егьэ-федэ, жьогьэ гьуазэу щылыныгьэ гьогум щыхахыштыгь цыфхэм арегьэлэжэу. Ащ фэдэ цыф цлэрылохэм, яльэпкьэ пэе машлом лэхьанэу хьазырхэм ащы-щыгь Мэт Иззэт пашэр. Адыгэм ита-рихь куоу зышлэу, ащ изэгьэшлэн

мыпшыжыгьэу пылгыгьэ Иззэт фэгьэ-хьыгьэу «Кавказ» зыфилорэ усэр Сэин ытхыгь. Кавказ кьушхьэм ильэагьэ, ичылэу ишхьонтлагьэ, осым фэдэу икьэбзагьэ усакоу рэпагэ, рэкьэи, дунэе джэнэтэу зэрэщытым рэгьушхо. Ау... адыгэм идунэе кьызылэхьагь:

Ошьуапщэхэр дэклауэ,
Чэсэй плонэу ясае,
Адыгэхэр агьае,
Ямафэхэр боу уае.

Ошьогур зэфэдэклэ пщэгьэ луужым зэлыушыла-гьэ, жьуагьохэри кьыпхы-рыпсыжышхьурэп, адыгэ макьэр тыди щылуужырэп, адыгагьэм ипахьэ жьым хэужырэп. Ар усакоу игухэкл, игукьан. Лъэпкьэр лъэпкьэу кьэнэным пэе шлэ-гьэн фаехэр, гумэклигьэу, тхьамыкылауа-гьэу хьухэрэ кьелуатэ, кьегьэла-гьэу, шлэгьэн фаем кьыфэдэжэ. Иззэт яжьогьэ гьуазэу зеклохэмэ, лъэпкьэр кьызырээзтэ-нэ-щытым игугьэ нэф усэм кьыхэхы.

Лъэпкьэ лофым лэжыгьэхэу фэзы-шыгьэу цыф Мелек Хьарие. Ихэкужэ, ильэпкьэ шульэгьэу инэу афырилэр Хьун-клэмэ япхьу Хьарие илофшлагьэхэмклэ кьыушыхьатыгь. Ахэр усэу «Мелек Хьа-рие» зыфилорэм поэтым кьыщыре-ло-тыкы. Ау лъэпкьэ шлэжым ибэнэклошхо филорэ псалэр шломакл усакоу, Мелек зэрэпэсыгьэу фэпсэлэнымклэ ижаб-зэ имыкьоу зельытэжы. Мелек ишлу-шлагьэу мыуухьыгьэу, ащ кьырыплэынхэу, гьусэ фэхьунхэу ильэпкьэу пстэу-ми поэтыр кьяджэ. Игугьэ нэфи игухэкл-гуклайи поэтым гум кьыльегьэлэсы. А усэ шыккэм иль «Абэкоу лахьмэд пашэм фэшл» зыфилорэри. Зильэпкьэ гупшы-сэ зыщымыгьупшэу, ащ пэе зыльэкы-щтыр зышлэрэ цыф иным ищытхэу дах усэм кьылорэр. Кьын, хьазаб ателэ хэхэсхэм. Яльэпкьэ фэлэжьээнхэмклэ фи-тыныгьэу ялэп, зильэпкьэ зигупшысэм кьыныбэ ещэчы. Гучлэм кьылукурэ макъ усакоу ымакьэ. лахьмэд пашэм зы-фегьазэш, релэ:

Тихэсаплэ рагьэсагьэу тэклоды,
Адыгагьэм илахьхэр щэклоды.

Хасэр лъэпкьэ шлэжым иджэныкьо машу. Хасэр зэфэшлыжыгьэу кьызы-нэклэ, ащыгьум лъэпкьым ижыкьэ-щэплэ пытхьалыкыгьэу хьушлэ, ар псэхэх. Арыш, хасэр кьызылауагьэхьыжыным-клэ гугьэплэ закьоу ялэр ежэ лахьмэд арэу зэрэщытымклэ макьэ рэшэу:

Адыгэклэ тыхэгьэу тигугьэ,
О пэщэшхор, мыщ фэшлыккэ
тыпщэгугьы.

Джащ фэдэу адыгэ шлэжыгьэхэу, тхаклохэу, кьэралыгьэу лофышлэхэу, лъэпкьэ шлэжым изыкьегьэлэтын акьы-лэу, псауныгьэу ялэр фэзытыгьэхэм афэгьэхьыгьэх «Сикьош Хэшыкылы Сы-маил», «Адыгэ кьуакл» (Хьусен Пусун-беим пэе), «Тызымылэжьын мафэ щылэп» (Хьэнахэкоу Рэщыдэ фэгьэ-хьыгьэр) ыкли ахэм анэмыкылауагьэ лъэпкьэ шлэжым иджэмэкьэхэу ахэлу-кы, ащы-зэхэхы. «Адыгэ кьуакл» зыфилорэ усэм мыщ фэдэ сатырхэр хэола-гьох:

Тихэгьэу зэрильэклэу макьэ ешшы,
Адыгэклэ шьукьэтэдэж, нэф мэшшы,
Игьо хьугьэ,
шьуазэлытэдэж непэрэмклэ,
Арымырымэ, шьулэкыжынып
ыужырэмклэ.

Мы гушылэхэр адыгэхэмклэ тинепэрэ мафэхэм афэгьэхьыгьэу кьэлауагьэхэм фэд. Бэ узэрагьэгупшысэрэр, бэ гум кьагьэкылэр.

Природэм ехьыллэгьэу (пейзажнэ) лирикэм Тымэ Сэин итворчествэ чыплэ гьэнэфагьэу щеубыты. «Кавказ», «Пшыз», «Гьатхэ» зыфилорэ усэхэм лъэпкьым ишысыплэ-псэуплэ ибаигь, идэхагь кьащилорэр. Ау ащ кьыщыуцурэп, ар икьэжыаплэу лъэпкьэ тарыхым икьэлэ-тэн арызэшлэхы, игугьэ лъагэ, игугьэ нэф кьарырелотыкы, лъэпкьэ лъапсэм рыгу-шхонхэмклэ, лъэпкьэ шлэжыр алэклэ-мызынымклэ а жанрэ амалыри зы шыккэу егьэфедэ.

Сабыйхэм яхьыллэгьэу усэхэри илэх Тымэм. Сабый гупшысэр, пклэ-тэ-лэ-тагьэр, гьэшлуабэр щызэхэошлэ усэу «Шьынэ цыкылу» зыфилорэм. Тымэм

(Икылух я 7-рэ нэклуб. ит).

Лъытэныгъæ уилэныр егъæшлæрæ былум

Мы адыгæ гушылæжъыр сыгу къæккыжыгъ зы бзылфыгъæ гъæшлæгон ищылэныгъæ гъогу бæмышлæу нæуасæ сызыфæхъум. Ар псычлæгъ хъугъæ сикъуаджæу Лахъыккыуæ къышхъыгъ, щаплугъ, ищылэныгъæ гъогу иапæрæ лъæбæкхъур ащ ищылæгъæ.

Зыфаслорæр РСФСР-м изаслуженнæ клæгъæджæу Лæу-пæклæ (Цубыт) Шыхамсур Бамбæт ыпхъу мæлылфæгъу мæзæм зидунай зыхъожыгъæр ары (Алахъым джæнæт лъапæр къырет). Ащ сыригъæджæнæу хъугъæп, ау щылэныгъæ гъогу къы-кыгъæм, илофшлæккæм, шлэныгъæу илагъæр къæзыушыккытæрæ итхыгъæу (черновикæу) къыгъæ-нагъæу щыгъуазæ сызыфæхъу-гъæхæм лъытэныгъæшхо фыса-гъæшылæ а бзылфыгъæм, зæрæ-сикъоджæгъуми сикъæгушхуагъ.

Шыхамсур Цубыт Бамбæт иунагъо 1929-рæ илæсым къы-хъухъагъ. Ау ятæ пасæу дунаим ехыжыгъ, ежъ къызыхъыгъæ илæс шъыпкъæм пшъæшъæжы-ер ибæ хъугъæ. Янæу Кулæ (Лахъыккыуæ дæсыгъæ Абыдæ Сæлым ыпхъу) пшъæшъæжы-цыккыгъæу ылыгъæу тышым ыгъæ-зæжыгъ, ары Шыхамсурæ зы-щаплугъæр, зычалæжыгъæр. Ежъ Шыхамсурæ ащ фæгъæхъыгъæу етхы: «Уи Хæгъæу узæрæфæ-шъыпкъæштымккæ, узæрæфæ-жъæштымккæ щысæтхыпæу егъ-шлæм силæгъæх сянæшхæу Зæ-рамыкурæ Хысæрæ. Зæрамы-

ку летчыкыгъ, лейтенант звание илæу 1944-рæ илæсым заом хæккыдагъ. Хысæ майорым нæсыгъагъ, жъоныгуагъæм и 1-м, 1945-рæ илæсым къау-кыгъ. Ахæм яшлæжъ егъашлæм сæгъæлæпæ, коммунист шъып-къæу фашистхæм язаохæзæ зы-псæ зытыгъæхæм ацлæ шлуклæ сæри рязгъало сшлоигъу...»

Ар къыдæхъугъ, арæуштæу щылагъ, псæугъæ Шыхамсурæ. 1945-рæ илæсым ар къычлæ-кыгъ Лахъыккыуæ илæсиблæ еджапæм, пшъæшъæжыгъæ гупккæу шлэныгъæм фæлбæштыгъæр ащ лъыпытæу члæхъагъ посёлкæу Пашковскæм дæтыгъæ гурыт еджапæм ыккæ 1948-рæ илæ-сым къыуыгъ. Ау а лъæхъа-ным пшъæшъæжыгъæхæм къы-зæряхъулæу, колхоз илофшлæным е унæгъо хъызмæтым заримы-тæу, а илæс дæдæм члæхъагъ клæгъæгъæдæ институтæу Крас-нодар дæтыгъæм, щеджагъ ес-тественнæ шлэныгъæхæмккæ фа-культетым. Хабзæу зæрæшты-гъæу, апшæрæ гъæсæныгъæ зилæ специалист ныбжыккæр илоф зычылæшты чылпæм агъагъæ — Шыхамсурæ Адыгæ облоном

къырапхыгъ, ары Адыгæ тхылъ-тедзаплæм егъæджæн-методиче-скæ литературæмккæ редактор ищылæгъæ зæхъум, 1952 — 1953-рæ илæсхæм щылæжæнæу ащ зыгъæккыгъæри. Нæужым Шыхамсурæ исæнæхъатккæ илоф ышлæнæу ригъæжъагъ. Инæм гурыт еджапæу N 2-м биоло-гиемрæ химиерæ шаригъæхы-штыгъ, 1981-рæ илæсым нæс илоф щылæгъ а еджапæм.

Шыхамсурæ исæнæхъат шлу зæрилæгъæштыгъæр ащ илоф дæ-зышлæштыгъæхæм, ригъæджæшты-гъæхæм нафæ къафæзышлырæ илофшлæгъæбæ непи агу къæккы-жы. 1959-рæ илæсым къышче-гъæжъагъæу Коммунистиче-скæ партием хæтыгъæ бзылфыгъæр зышхъамысыжъæу, ипшæрылæ-хæм къащымыуцоу, лæжъагъæ, плуныгъæ-гъæсæныгъæм иамалы-шлухæр нахъыбæу къызфигъæ-фæдæнхæм пылтыгъ. Егъæджæн программæр клæгъæджæккæхæм иккæу алыгъæлæсыным, уроххæр гъæшлæгонæу зæхишæнхæм фæшл биологиемккæ ыккæ химиемккæ зышхъыгъæу научнæ ушæтыны-ккæхæр къызфигъæфæдæштыгъæх. 1967-рæ илæсым Шыхамсу-рæ иккæшаккæу мы еджапæм ишагу дендрологиче-скæ парк сгъæпсыгъагъ, ащ нæужым къыккæлæккæуагъ шхъонлæ зæ-пытырæ чыгъхæр, куандæхæр зышхъыгъæулыгъæ аллæе дæхæ дæдæ. Къызæралотæжъыремккæ, а паркми, аллееми чыгъми, куандæми лъæпкъ зæфæшхъа-

фи 150-м ехъу ащиугъоигъагъ. «Коллекционнæ участккæккæ» за-джæштыгъæхæм хæтæрыккæ лъæпкъ зæмыллæужыгъæхæр, къæккырæ лæзæгъу уцхæр, фышхъæ лæ-жыгъæ зæфæшхъафхæр къы-щигъæккыштыгъæх. Ахæм адæлæ-жъæрæ Шыхамсурæрæ клæгъæ-еджæккæхæм ащылæхæмрæ гъогу пчæгъæрæ ВДНХ-м рагъæблæ-гъагъæх, медальхæр, щытхъу тхылъхæр къаратыштыгъæх. Мыш дæжыым сыгу къæккыжыгъæ Шы-хæмсурæ къыккæныгъæ тхыгъæ-хæм къæккырæ уцхæм ацлæхæм-рæ ахæм шлуагъæу ялæмрæ зы-дитхæгъæ тетрадь пчæгъæ ахæ-лæу Абыдæ Хысæ (Шыхамсу-рæ зипхъорæлæфхæм ащылæ, Адыгæккæлæ и Адыгæ Хасæ ипæш, ижъырæ адыгæ музыкаль-нæ лæмæ-псымæхæм къызæрари-гъалорæмккæ бæмæ ашлæ) къы-зæрилæуагъæр. Ахæм ащылæхæм Хысæ къысфæдæжъæти, гу-пшысæ шхъæм къыхъагъ на-учнæ илофшлæгъæ ар хъун зæ-рилæккыштыгъагъæр. Джащ фæ-дизæу ишлэныгъæ куугъæ био-

логиемккæ, химиемккæ. Етлани илофшлæгъæ гъæшлæгонхæм ащылæ урыс гушылæхæу бæрæ амыгъæ-фæдæхæрæм ямæхъанæ къызæ-хыфызæ гушылæлæ цыккы ежъ пае зæрæзæхыгъæуцагъæр.

Ащ фæдизæу илофшлæн, исæ-нæхъат зыгъæлæпæштыгъæ клæ-лæгъæджæр илофшлæгъæхæм щы-сæшлу афæхъуштыгъæ, районым ит еджапæхæм исæнæхъатæгъоу ачлæтхæми лæпылæгъу афæхъу-штыгъæ.

Шыхамсурæ илофшлæккæ къæ-ралыгъоми осæшлу къыфилыгъæ. Щытхъу тхылъхæу къыратыгъæ-хæм ямызаккæу, Шыхамсурæ Лæжъæккæ Быракъ Плъыжыым иорден къыфагъæшъошагъ, РСФСР-м и Апшæрæ Совет и Президиум и Щытхъу тхылъ, орденæу «Щытхъум итамыгъ» зыфилорæр илæх. 1974-рæ илæ-сым щытхъуцлæу «РСФСР-м иеджапæлæ изаслуженнæ клæлæ-егъæджæ» зыфилорæр къыфагъæ-шъошагъ, 1978-рæ илæсым клæ-лæгъæджæхæм я Всесоюзнæ зæфæс иделегатыгъæ.

Шыхамсурæрæ ишхъæгъæу Лæу-пæклæ Аскæрбыйрæ къорæ пхъуæ зæдæлæу, непæ ахæр Инæм щæлсæу. Аскæрбый тхæ-шлæшхъуныгъæ пытæ зилæ цы-фæу ары зæрашлæрæ, совхо-зæу «Адыгейскæм» ипæшæ игуа-дзæу илæс пчæгъæрæ ащ илоф ышлæгъæ.

Цыфæу дунаим къытехъуа-гъæу мылæжыным щылæп. Ау Шы-хæмсурæ къыккыгъæу гъогу гъæ-хъагъæу щырилæхæм, илофшлæгъæу ынапæ джы зæрилæжыгъæхæ-рæм, тапæккæ зæрилæжыгъæшты-хæм афæдæ бæмæ къагъæнæн альæккырæп. Игупсæ цыфæу непæ псаоу щылæхæм тафæлæло бæ-гъашлæ хъунхæу, Шыхамсурæ джæнæт лъапæр ыгъотынуæ.

ЖАККЪМЫККЪО Аминæт.

Тымæ Сæин

(Иккæу. Я 6-рæ нæккыб. къышхъæжъæ).

иккæлæгъæдæжъагъæ къахæшты «Ккæлæ-гъæчъыи», «Ккæлæеджæккæу» зыфилорæ усæхæм. Цыфхæм ясабыгъом къышхъæ-жъагъæу шæн-нæшæнæ тæрæз ахæлыным, зæккæлæ дахæ зæрахъаным, ялæпкъ фæшъыпкъæхæу псæунхæм, едæжыгъæ-гъæсæныгъæр къызлæккæгъæхъаным, ар ялæпкъ фæгъæлæжъæным къащыфæдæжæ. Сабый еджапæм зыфæгъæзæ:

**Уиаккыл гъæнæфы,
Уилæпкъæр гъæнæфы,
Емæдæжæгъæр нæшъум фæд,
Бæз лумылæу мæлым фæд.**

Едæжæн, ышлæрæ ыгу риубытæн, иаккыл нæфæу зызилæтырæм, лæзæу зыхъурæм, мæзæхæмккæ гуагъæ афæхъунæу, илæпкъ-хæр псынжыым хищыжыгъæу усапæр щæгугъы еджапæм, ахæр шæн-нæшæнæу хæлæ хъунымккæ епсæлæ, ицыхъи тель, егъæгушхо, ыккæуагъæ зыдырегъæшлæжы...

Тымæ Сæин баснæхæри ытхыштыгъæ. Ахæм ащылæхæу «Гъæсæфæтхыдæм» бас-нитлæу къыдæхъагъ — «Тыгъужы — шынæ» ыккæ «Къамзæгу — шхъæдæжæ гъæжъæжъ» зыфилæхæрæр. Ежъ усапæм иккæлæккæ-шылæккæ горæхæмккæ мыхæр гъæ-псыгъæхæми, къæккæлæ сюжет, темæ зилæ усæх. Ар къаушыккæу усæм ыцлæ ыш-хъагъыккæ авторым атыритхæгъæми: ыпæ-рæм — «Лафонтен сырыгъæзæшъуна?», ятлонæрæм — «Лафонтен иорæд еккы-шъуа». Тхылъым ыцлæ тæфæ шъып-къæу щытых баснæхæм апккырылæ гу-пшысæр, мæхъанæр — щылæккæр гъогу занккæ рыккæным фæгъæхъыгъæ гъæсæ-пæтхыдæм баснæхæр.

Хæкужыым щыхъурæ-щылæхæрæми Сæ-ин иккæлæмылæ афæгъæлæжъæ. Рево-

люцием, граждæн заом ялæхъан Адыгæ шъолъырым щыхъугъæ-щылæгъæхæм афæгъæхъыгъæхæу етхы поэмæ-хроникæ-хæу «Гъæбæккæу тхæмыккæу бæлшæуиккæ-дæм ыккæлæгъæмæ ягъыбæ», «Адыгæмæ тхæмыккæуагъу къахъулапæм игъыбæ» зыфилæхæрæр. Хъугъæ-шлæгъæу къыгъæлæ-гъæхæрæр шъыпкъæх, ахæр архив тхылъ-хæм къаушыккæу. Лæу зыцлæ къырило-хæрæр щылæгъæ шъыпкъæх, джы къыз-нæсыгъæми къæбарккæ къаулапæх лæжъæ зимылæу а лъæхъаным хæккæдæжæхæр. Хъугъæ-шлæгъæхæр зышхъурæ чылпæхæм, чылпæхæм ацлæхæр къæты. Хъугъæ, шлæгъæ, зышхъыгъæ, зæрашлæгъæ, зышлæгъæ — зæккæ зытæтым тæтæу къæгъæлæгъæ, къæ-луатæ, ыгу узæу мæгъыбæло, илæпкъ къæхъулапæгъæ тхæмыккæуагъæ егъæе...

Образнæ къæлæккæ зæккæлæгъæчæрæзæ-гъæхæу джырæ поэзием сгъæфæдæхæ-рæр илæккæлæхæм Тымæм. Гушылæхыгъæ нафæхæмккæ (шъыпкъæ, ошъуапæшхæри, мæзæри, уц къахъуори, мæз шхъуантæри иусæхæм ахæтых) лъæпкъ гуузыр, гумæ-ккыр, гуккæуагъæ къырилæтыккæ. Иусæ са-тырхæр нахъыбæрæмккæ гушылæхыгъæ псаух. Инверсиер игъæккæлæгъæу егъæ-фæдæ. Ккæуагъæ рифмæмккæ бай Тымæм ипоэзи. Ижъырæ адыгæ усапæм иамал-хæри ыгъæфæдæу къыхæккæ («Зæгъæфæгъæу шыу пшылæккæлæ псæ емыбæу, Шылæм фæдæу, заор ашлæ, ахæхъагъæ...»).

Тымæм ипоэзи илеккæ ибæигъæ къæушыккæу лъæхъанæу ар зычылæхæм адыгæ хæхæхæм ялæпкъыбæзæ къаушъу-мæгъæу, агъæлæпæу, иккæу фæдизæу жа-бæзæ агъæлæжъæу зæрæштыгъæр. Хæку-жыым иккæлæжъæхæу къæнæгъæ нæжъ-лужъæм язæккæуагъæп, ежъ Тыркуем

къышхъыгъæу щышылæ адыгæхæми лъæп-къыбæзæр иккæу зæралæуыгъæм ишхъа-тых адыгæбæзæккæ Сæин итхылæ нæмыккæуи я XX-рæ лæшлæгъæм иапæрæ илæси 10 — 20-м Тыркуем къышхъыгъæхæр. Тинепæрæ жабæзæ щычлæтынагъæхæу, тшолæккæлæгъæхæу гушылæ шлæгъæуагъæ Сæинæ ипоэзи сгъæфæдæ: сæуагъ, етæн, тхæп-ккæ, хæмдæч, лъушъæ, ахæм анæмыккæхæ-ри. Мыхæр «Адыгæбæзæм изæхæф гушылæ-лæхъæ», нæмыккæхæми адæбгъотæштыгъæ. Хъугъæ-шлæгъæу къыгъæлæгъæуагъæм, гугъæ-гурышæу къыуапæлæхæрæм язæфæхъы-сыжъæу адыгæ гушылæжъæхæр иусæ са-тырхæм Тымæм ахæгъæуцо.

Адыгæбæзæм изæгъæшлæн, ащ иегъæ-джæн, адыгæбæзæр адыгæ пстæуми ашлæу хъуным пшъы ымышлæу щæлæфæ Тымæ Сæин дæлæжъагъ, зæпыу имылæу къы-фæдæжæ:

**Зæхъыккæм илæккæлæхæр бæзæ ары,
Зæлæпкъæгъæу зыгъæнафæрæ
бæзæ ары.**

**Бæзæ мыхъумæ цыф лъæпкъы
сыдым фæд?**

Бæзæ цыф лъæпкъ лæпчæ гум имашло хилъхæгъ, поэтым зæрилæхæрæмккæ. Ар агуи ашхъы ымыгъæдыхæу, къы-зæтыримыгъæуцохæу, ренæу ыгъæлæжъæ-хæу, лъæпкъ гушылæсæр, лъæпкъ шлæжъыр ымыгъæккæлæхæу ары. «Тыбæзæ хагъоу, типсæлæ ккæуагъæ» зæрæфæжъагъæр по-этым игухæккæ, «Мафæ къæсы нахъ гуао тыахæу» зæрæккæлæ поэтым игууз. Ащ илæзæгъæу едæжыгъæ-гъæсæныгъæр, нылæлæфæбæзæ, лъæпкъ хабæзæ ары. Тымæм иусæ пстæуми а гумæккæлæ апхы-рæккæ, идейнæ-художественнæ пккæнæ-лынæу ары ялæр. Адыгæбæзæм изæгъæшлæн фæлæжъæнæу «Адыгæ грамматик» зыфи-лорæ тхылъыр 1919-рæ илæсым Стамбул къышхъыдæгъæккæ.

Темыр Кавказым итхыдæ, икульту-рæ язæгъæшлæнæмккæлæ Сæин ышлæгъæри ытхыгъæхæри. Илофшлæгъæ зæфæшхъа-фæхæр журналхæм къащыхиутыгъæ...

Тымæ Сæин итхыгъæхæр адыгæ лъæп-къым илоф фæлæжъæрæ илофшлæгъæхæ. Ащ иусæхæм унчлæу къащигъæуцохæрæр хæхæс адыгæхæм язæккæп зыфæгъæхыгъæхæр, тыдæ щылæ адыги ары. А усæхæм гумæ-ккæу ахæлæр а лъæхъæнæ чыжъæм щы-щылæгъæ къодыеп, непи нахъ лъæшыжъ хъугъæу адыгæу дунаим тет пстæумæ зæдыргæмæккæу къæнæжы.

Ицыхъæ тельæу, гугъæшхо илæу усапæм къылоштыгъæ: «Зæлæккæлæхæм тиадыгæ сыдигъоми, зæккæуагыгъæу щытхæми апккæшъол». А гугъæр зыдилыгъæу, ыгу ккæуагъæ къызæрихъæу Тхæм елæуштыгъæ Тымæр:

**А си Тхæшхо! Уилæлæгъæ фæшылæккæ,
Тыолæу адыгæм фæшылæккæ,
Унæшлæхæр къащыгъæфæу унæныккæ,
Адыгæхæр мыккæдæу щылæныккæ,
Цыфхæм апæ итæу хъунхæккæ,
Къæнæныккæ илæпкъырæ ыцлæрæ,
Илæгъæрæ, ихабæзæ, ыбæзæрæ.
Сыуобæзæ, сыолæу мыш фæшылæккæ,
Адыгæу ипхыхъæ-итæккæу хъугъæхæр,
Сыолæу зæлæуагъæу**

бæгъæхæккæлæнæ.

Усапæм игугъæ-гушлоу, игугъæ лъа-гъæу зыдилыгъæгъæр непи нæфæлæ хъу-гъæп. Лъæпкъ дæжыныккæ машло Тымæ Сæин палъхæ зæрæфилыштыгъæм, ежъ зышхъамысыжъæу зæрæпапæштыгъæм фæдæ ккæуагъæ непæ зæрæштымылæ а гугъæ лъагæр къырегъæлæхы, ыпсæ утын фæхъу.

Шлэныгъæу илæри, ккæуагъæу хæлы-ри лъæпкъым фæзыгъæлæжъагъæу, зи-жæбæзæ чан непи къæмыуцæкугъæу, зи-гугъæ лъагæхæм яфабæ лъæпкъыгу зилæ пстæуми непи зæхашлæу щыт.

Тымæ Сæин къызыхъугъæр илæси 140-рæ зышхъурæм шлурæ дахæрæккæ усæккæлæхæр тыгу къæккæжы, ипсæлæ лъæшхæу лъæпкъ шлæжъ ккæлæшхо зы-пккæырылæхæм гугъæ-гупшысæ лъагæхæм такыфæлæты...

ШХЪÆЛÆХЪО Абу.

НЕПЭ — ФИЗКУЛЬТУРНИКЫМ И МАФ

Адыгэ Республикэм физкультурэмкIэ ыкIи спортымкIэ и Комитет итхьаматэу, дунаим самбэмкIэ гъогогъу 11 ичемпионэу Хьасанэкъо Муратэ мэфэкIым ехьулэу гуцылэгъу тыфэхьугъ.

Щылычым фэдэу зыпсыхь

— Псауныгъэр физкультурэм егъэпытэ. Ар кыдэтлъттэзэ, тилофшIэн уахътэм диштэу зэхэтэзэ, — кьелуатэ Хьасанэкъо Муратэ. — Спорт псэуальэхэм япчъагъэ хэдгъахъозэ, цыфхэр зэнэкъокъухэм ахэтэгъэлажъэх.

— Мэшэлахь, Адыгэ республикэ стадионыр, псы спортым епхыгъэу спорт Унэшхо, футбол ешIапIэхэр аужырэ илъэхэм тилэ хьугъэх.

— Егъэжэплэшлэхэр тшIыгъэх. Республикэ стадионим игъэпсын шIэхэу тыухышт. Ащ Урысыем атлетикэ псынклэмкIэ ихэшыпыкIыгъэ командэ зэлукIэгъухэр щызэхыщэштых, футбол щешIэштых. Псы спортым пыщагъэхэм япсауныгъэ зэрагъэпытэрэм гъзетеджэхэр щыдгъэгъуазэхэу кыыхэкIыгъэми, зылофыгъо кыыхэзгъэщы сшIоигъу. Сэкъатныгъэ зилэхэм ащыщхэр альэ теуцожьыгъэх, бэмэ есыкIэ зэрагъэшIагъ. КIэлэцIыкIухэри, зыныбж хэклотагъэхэри спорт Унэшхом щытэлэгъух.

— Къоджэ спортым ихэхьоныгъэхэм сыда къяпIолIэщтыр?

— Футбол ешIапIэхэр чылэхэм адэтых, кIымафэми, гъэ-

мафэми зэнэкъокъухэр ащэкIох. НэмыкI спорт псэуальэхэр кыизэлутхынхэмкIэ лъэкI зилэхэр, цыфхэм афэгумэкIыхэрэр Iэпылэгъу кыитфэхьух.

— IофшIэным ыкIи хэгъэгур къэухьумэгъэным цыфхэр афэгъэхьа-зырыгъэнхэм фэшI, нахьыпэрэм фэдэу, ГТО-м ишапхъэхэр игъэкъугъэнхэм фэгъэхьыгъэ спорт зэлукIэгъухэр зэхашьушхэу ежъугъэжъэжыгъ.

— Физкультурэмрэ спортымрэ псауныгъэр агъэпытэрэ къодыеп. Цыфыр аплу, щылэныгъэм фагъасэ. ГТО-м ишапхъэхэр изыгъэкъухэрэр физкультурэм нахь пыщагъэ мэхьух. IофшIапIэу зылутхэм, яшIэныгъэ зыщахагъэхэрэ еджаплэхэм щытхьур къафахы. Анахъэу кыыхэзгъэщмэ сшIоигъор дзем кьулыкъушIэ кIюшт кIалэхэм яухъазырыныгъэ хагъэхъон зэрэфаер ары. Гимнастикэм, атлетикэ псынклэм, атлетикэ онтэгъум кIалэхэр апылтынхэр япшъэрылэу тэлъытэ.

— Футболыр, волейболыр, баскетболыр...

— ЗыфапIорэр кыизгурэлэ. Сэ кыыхэзгъэщырэр, атлетикэ псын-

кIэм пыщэгъэ кIалэр футбол, баскетбол ешIэн ылъэкIышт. НыбжыкIэм егъэжаплэу ышIырэр ары сыкызытегушылэрэр.

— Сэнаушыгъэмрэ кIуачIэмрэ зэрэзепхыгъэхэм игугъу къэпшIы пшIоигъуа?

— Орэдым зэрэхэлъэу, щылычым фэдэу ныбжыкIэм зыпсыхьан фае. Псауныгъэр, шэнхабзэхэр, хэгъэгум шIулъэгъоу фырилэр, нэмыкIхэри ащ хэхьэх. Уихэгъэгу уфэмышьыпкъэу сыдэуштэу къэралыгъо гъунапкъэр къэуухьумэштэ? Адыгеир Урысыем, IэкIыб хэгъэгухэм нахьышIоу щязыгъашIэхэрэм тиспортсменхэр ащыщых. Ауужырэ илъэхэм самбэмкIэ, дзюдомкIэ тибэнаклэхэм Европэм, дунее турнирхэм медальхэр къащахыгъэх. Баскетбол командэу «Динамо-МГТУ-м» апшъэрэ купым ятфэнэрэ чыплэр мыгъэ кыыщыхыгъ. ФутболымкIэ «Зэкъошныгъэмрэ» гандболымкIэ «Адыифымрэ» яешIакIэ хагъэхъонэу,

нахьыбэрэ тагъэгушIонэу тыфай, Мыекъуапэ щыщ пшъэшIи 4 Урысыем ихэшыпыкIыгъэ ныбжыкIэ гандбол командэ хэтхэу Европэм изэнэкъокъу тыжыен медальхэр кыыщыдахыгъэх. Адыгеим испортсменхэр кушъхъэфэчъэ спортымкIэ Урысыем ихэшыпыкIыгъэ командэхэм ахэтых. Спорт щэрыонымкIэ медальхэр кыыдахыгъэх.

— Гъэхьагъэхэр лъагъэкIотэнхэмкIэ унэшхо хэхыгъэхэр шъуилэха?

— Адыгеим и Лышхъэу Тхьаклушынэ Аслъан, Правительствэмрэ Парламентымрэ зэхэцэн Iофыгъохэр зэрахъэх. Спорт щэрыонымкIэ еджаплэ тикъалэ кыыщызэлъахышт, Адыгэ къэралыгъо университетым спорт Унэу шашIырэм Европэм, дунаим язэнэкъокъухэр щыклоштых, псауныгъэр цагъэпытэшт. Урысыем спортымкIэ иминистрэу Виталий Мутко лъэшэу тыфэраз, спорт псэуальэхэм ягъэпсын мэхъэнэ ин реты, Iэпылэгъу кыитфэхьух.

— ТизэдэгущыIэгъу икIэухым сыда кыыщыхэбгъэщы пшIоигъор?

— ФизкультурнымкIэ и Мафэ фэгъэхьыгъэу пстэуми сафэгушIо. Олимпиадэ джэгунхэу Шъачэ щыкIуагъэхэм ягъэхъазырын Адыгеир чанэу хэлэжъагъ. Спортым, IофшIэным гъэхьагъэу ашашIырэр щылэныгъэм кыыщятэжынынэу, мамырэу псэунхэу, бэгъашIэ хьунхэу сафэлъало.

— УигухэлъышIухэр кыыбдэхьунхэу пфэтIо.

— Тхъауегъэпсэу. Сурэтым итыр: **Хьасанэкъо Мурат.**

КУШЪХЪЭФЭЧЪЭ СПОРТЫР

Жьым иорым пэшIуекIох

Кушъхъэфэчъэ спортымкIэ Адыгэ Республикэм икIэлэцIыкIу-ныбжыкIэ спорт еджаплэ физкультурнымкIэ и Мафэ фэгъэхьыгъэ зэлукIэгъухэр щыкIуагъэх. Еджаплэм ипашэ игуадзэу А. Осколковыр тренерхэм, спортсменхэм къафэгушIуагъ, ямедальхэм ахагъэхъонэу афилуагъ.

Спортсмен 370-мэ еджаплэм зыщагъасэ. Мы мафэхэм СтIашьу

Мамыр, Александр Евтушенкэр, Александр Куликовскэр, Ирина Журба Урысыем ихэшыпыкIыгъэ командэ хэтхэу Европэм изэнэкъокъу хэлажъэх. ЗэлукIэгъухэр Эстонием щэкIох. «Урысыем спортымкIэ имастер» зыфилорэ щытхьуцIэр Ирина Журба, Ольга Дейко, Михаил Беляевскэм джырэблагъэ къафаусыгъ. Еджаплэм ипашэу Анатолий Лелюк кыизэрэтилуагъэу, тренерхэм, зэхэцэн Iофыгъохэм апылхэм япшъэрылхэр дэгъоу агъэцакIэх. Алыбэрд Сергей, Оксана Шилкина, Александр Домановыр, Сергей Селиновыр, Владимир Долговыр, Вячеслав Ку-

ликовскэр, фэшъхъафхэри бэрэскэшхом зэхашэгъэ зэлукIэгъухэм ахэлэжъагъэх. Пшъашъэхэм, кIалэхэм трекем ялэпIэсэныгъэ кыыщагъэ-лэпгъуагъ.

Анастасия Лепинамрэ Юлиана Сердаровамрэ кыизэрэпфалотагъэу, еджаплэхэм яшIэныгъэ ащахагъахь, спортым зэрэпыщагъэхэм шIуагъэ къафехьы. Яспорт шъуашэхэр дахэх, «Адыгея» ылоу атетхагъ, зэнэкъокъухэм республикэм ибыракъ ащагъэбыбатэ. Кушъхъэфэчъэ спортыр физкультурэм рапхы — япсауныгъэ агъэпытэным фэшI.

— Трекыр метрэ 200 мэхъу, — ело тренерэу Алыбэрд Сергей. — Километрэ 70-м нэс зы сыхъатым спортсменхэм кыыщакIун альэкIышт. Жьым иор пэшIуекIохэзэ зэнэкъокъухэ зыхьукIэ, кIуачIи, гупшысэныгъи зэрящыкIагъэр спортсменхэм дэгъоу ашIэ. Мафэ къэс Iоф зыдашIэжы, зэнэкъокъухэм зафагъэхъазыры.

Сурэтхэр зэлукIэгъухэм къащытырахыгъэх.

Нэклубгор
зыгъэхъазырыгъэр
ЕМТИЛЪ Нурбий.

Зэхэзыщагъэр ыкIи кыыдзэыгъэкIырэр:

Адыгэ Республикэм лъэпкь IофхэмкIэ, IэкIыб кьэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкьэгъухэм адырIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи кьэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет Адресыр: ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер зыдэщыIэр:

385000, кь. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр:

приемнэр: 52-16-79, редактор шъхъалэм иапэрэ гуадзэр: 52-49-44,

редактор гуадзэрпшгъэдэкIыжъ зыхьырэ секретарыр: 52-16-77.

E-mail:
adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхъатыгъэр:

Урысые Федерацием хэутын IофхэмкIэ, телерадиокъэтынхэмкIэ ыкIи зэлъыIэсыкIэ амалхэмкIэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чыплэ гъэлорышIапI, зэраушыхъатыгъэ номерыр **ПИ №ТУ23-00916**

Зыщыхаутырэр

ОАО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, кь. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

ЗэкIэмкIи пчъагъэр 3250

Индексхэр 52161 52162 Зак. 828

Хэутыным узщыкIэтхэнэу щыт уахътэр Сыхъатыр 18.00 ЗыщыкIэтхэгъэхэ уахътэр Сыхъатыр 18.00

Редактор шъхъалэм ипшъэрылхэр зыгъэцакIэрэр редактор шъхъалэм иапэрэ гуадзэу

МэшIэкъо Саид

ПшгъэдэкIыжъ зыхьырэ секретарыр **ЖакIэмыкьо Аминэт**

